

San ga mahtai lu na, sa ga ban dung du na lamang, 2020

1. Htai: Miwa mung kata, Nshawn jau ginwang prang ngawn kumtsai yang gahtawng kaw na Rosa lahpai Nang Nan san da ai, “Tara shang hkumran sacramentu nhkam la ai yan a ma gaw mama tai lu ai kun?” ngu ai ga san hpe htai ya na nngai.

Kahtawlik nawku hpung hta sasana galaw ma ma hpung law law nga nga ai hta, mama hpung shagu gaw vow ngu ai ga sadi tawn ai lam ni nga ma ai. Dai zawn Kahtawlik nawku hpung mying hte sasana galaw ai ni gaw kahtawlik nawku hpung a matsun ai hpe hkan nna sasana galaw ra nga ai. Ndai ga san hpe hkrak htai ga nga yang nmai ai ngu tsun mai nga ai. Raitim sasana galaw ai mama hpung ni hta hkan nna, shang na wa a masa lam hpe maram yu nna, ap nawng mayu ai myit, daw jau mayu ai myit kaba nna, hkam ja ai, kyang lai len myit masa ni kaja ai rai yang ningbaw ni bawng ban na shatsawm jahtuk ai lam gaw nga ma ai. Mama tai mayu ai wa hkum nan tinang shang mayu ai mama hpung ni hte san jahkum la yang gaw shanhte a lam matsun la ai hpe hkam la lu na hte mahkrun lam ni hpe grau chye na ap nawng lu na re. Ndai ga san hta dang nga ai ni yawng Karai Kasang a lam woi ai hkrum lu mu ga mung akyu hpyi ya nngai.

(ngut sai)

2. Htai: Ding Sing jau ginwang, Tum Tsit hpyen yen kaw nga ai Lamung Polina a ga san “N gun shaja hkam ngut tim lak mat n lu jang dai n gun shaja hkam ai lam n awng ai re kun?” ngu san da ai. Bai, Nshon Jau Ginwang, Prang ngawn kum sai kaw na Roa Lahpai Nang Nan a ga san “2007 shaning hta N-gun shaja Sakramentu chyeju kumla hkam la rai tim, ya du hkra n lu la shi ai. N-gun shaja mying mung malap kau sai majaw kalang bai mai hkam ai kun i?, ngu san da ai ga san lahkawng hpe htai ya na nngai.

N-gun shaja sakramentu hpe nawku hpung tara hte maren hkam la jang gaw lakmat nlu tim, Awng sai re. Lakmat gaw sakse hte matsing rai nga ai. Raitim dai saks n e hte matsing lakmat gaw ahkrak nga ai. Dai lakmat n lawm yang hkam sai ngu tsun tim, hkam la na matu myit yu shara nga wa ai. N gun shaja hkam ya na lajang ai ginwang up gaw dai ka matsing hte lakmat hpe mung lajang na lit nga ai hte maren shi hkum nan shing nrai kam ging ai Tara hkaw sara ni hpe lit shatsap na galaw lajang da ra ai hte galoi mung lajang ai re. N gun shaja hkam la ai wa gaw tinang a n gun shaja lakmat hpe shagawn la na hte shim ai hku zing hkang da na lit nga ai re. N gun shaja hte kaga Sacramentu chyeju kumla hte seng ai lakmat ni a matu dai zawn sha lit nga ai. Lam amyu myu a majaw mat mat ai rai jang tinang hkam la ai jau ginwang ginjaw rung de bai sa sagawn la mai ai. Sacrament hkam ai hte seng nna matsing laika buk yawng Ginwang ginjaw rung kaw kyem da ai re. Mat mat ai lakmat bai sagawn la na rai jang matsing ra ai ni gaw (1) Chyoi pra mying hte tinang a mying (2) Hkam ai nhtoi/shaning/ shara (3) Hkam ya ai wa/ Baw jum kanu kawa/ wenyi kanu kawa. Ndai lam ni kaw na Mying hte hkam ai nhtoi/ shaning chye yang gaw tam la grau loi na re.

(ngut sai)

3. Htai: Mogawng jau ginwang Ze kon kaw shanu nga ai Teresa jum Zang Hka Mai san da ai ga san gaw “nta kaw ma ni hpe chyoï mying hte shaga yang, Jau, mama ntai yang mara lu wa ai kun I da. Chyoï Pra mying gaw kashin kamun hkam ai shaloi san pra ai ni kaw na marai langai ngai a mying hpe hkam la ai rai nga ai. Dai zawn hkam la ai yaw shada lam gaw hkam la ai san pra masha a katsi la na hte shi a akyu hpyi htinglu htinglai chyeju mung hkam la lu na matu mung rai nga ai. Catholic nawku hpung masha shagu gaw kashin kamun hkam la ai shaloi shamyng la ai chyoï pra mying hpe manu shadan ra ai. Hkungga lara di ra ai hte sakse hkam sa wa ra ai. Kashin kamun (chyoi pra) mying hpe tsun shapraw ai gaw kaja ai lam rai nga ai. Ma ni hpe chyoï pra mying gang nna shaga ai gaw shanhte hpe makam masham lam, machye machyang lam, nawku hpung a lam, shinggyin nga sat nga sat sun shaga lam ni hpe sharing shaga ai lam tai nga ai re. Kashin kamun (chyoi pra mying) gang nna nshaga jang she kanu kawa kahpu kana ni a matu ma hpe lam dam woi ai zawn tai wa na re. Dai majaw nta kaw sha nre, gara shara, galoi aten hta rai tim mai shaga ai. Shaga la hkum ai lata la hkrum ai gaw Karai kasang hte madung seng ai. Mara ngu ai gaw karai kasang hkang da ai mai kaja ai lam ni hpe n hkan shatup ai majaw hte, n kaja ai lam ni hpe galaw shapraw ai a marang e bying wa ai rai nga ai.

Htai: Shata pru jau ginwang, mile 10 kaw na Raymond Balaw Soe Mai Sut (Ya ten miwa mung yinjang kaw du nga ai) a gasan “Hpung nbung ai num hte la dinghku de yang (hkungran sacramentu chyeju hkam la yang) kadai maga hkan shang ra ai kun? La maga hkan shang ra ai kun? Catholic nawku Hpung hta sacrament chyeju kumla 7 nga ai hta na hkungran sacrament chyeju kumla mung 1 mi rai nga ai. Hkungran sacrament hpe english ga hte sacrament of marriage ngu shamyng ma ai. Hkungran sacrament hkam la ai lam hte seng nna catholic nawku hpung masha a matu lam matsun da ai lam law law nga nga ai. Dinghku de ai gaw grai ahkyak ai hte grai sawn yu myit yu na shang ra ai rai nga ai. amyü, roi sai, htung hking, makam masham lam yan ni zawn re ai yak hkak lam hta dang ai lam mung nga nga ai. Catholic nawku hpung gaw dai zawn re yak hkak ai lam ni hpe law law na sai kaw na hkrum wa sai re. Dai majaw Dai hte seng nna tara hkrang ni mung shachyaw da sai re. Catholic nawku hpung hte seng ai tara hkrang laika buk canon law ngu shamyng ai re. Hpung bung ai n bung ai masha sada Hkungran ai hte seng nna (1) Catholic hpung masha shada hkungran ai (2) Catholic hpung masha hte Catholic nre ai hkristan hpung masha langai hte hkung ran ai (mixmarraige) (3) Catholi hpung masha hte hkristan nre ai ni hte hkung ran ai (pro) ngu shamyng da ai. No. 2 hte 3 hte seng ai lam hpe san da ai rai nga ai. Sang lang dan na rai yang aten grai law la ra na majaw gadun ai hku tsun dan na nngai. Karai Kasang gaw shinggyim masha num sha hte la sha hpe maren mara ahkaw ahkang jaw da ai. Dai majaw kayau hkungran ai hte seng nna La maga hkan ra ai, num maga hkan ra ai, shara re majaw/ sharanum re majaw/ shi kaw hkan ra ai ngu mung ntsun da ai. Madung gaw tinang hkum nan rai nga ai. Chye myit chye mang sai masha langai mi gaw shi ra ai lam hpe lata la mai nga ai. jahkrit shama, shadut

ai lam ni nmai nga ai. Jaw ang ai hku lata na i? Tinang makam hpe manu shadan ai zawn manang wa a makam hpe mung manu shadan ya ra ai. Kaja wa nga yang dai dinghku de na yan a myit daw dan hkap la ai gaw ahkyak madung rai nga ai.

Dai Chyeju kumla ni hpe hkam la na matu kaji ai ten kaw na tsang hte tsang tara laika hte makam masha hpe hka ja la ngut jang she hkam la na matu nawku hpung gaw n gun jaw ai. Anhte bu ni gaw sasana shang ginra kaw nga ai ni re majaw dai lam ni hpe hkan shatup na naw yak nga ai.

(ngut sai)

4. Htai: Zaubung jau aseng, San Columban ninghtawn, Kahtan kawng mare kaw na (ya Miwa hkran kaw du nga ai) Ritar Hpaudau Seng mai a ga san “Hkungran sacrament chyeju kum la mung hkam la, ma mung lu sai wa, laga myusha jan bai tai ai. Shi a akyu hpyi nseng hpe Karai Kasang hkap la ya na kun i?” ngu ai ga san hpe bai htai ya na nngai.

Kahtawlik nawku hpung makam hta akyu chyeju hkam la ai chyeju kumla law law nga ai hta Sakramentu chyeju kumla gaw kaba dik ai chyeju ni ngu masat da ga ai. Dai Sakrametu chyeju kumla langai hpra mung shi a shi chyeju jaw ai mahkrun lam nga nga ai. Ga shadawn, hkungran sakramentu lakmat gaw Jau a magam galaw na lakmat nrai nga ai.

Tim akyu hpyi ai lam hta gaw anhte a Karai Kasang masat shadang tawn da ai lam nnga ai. Yawng hpe shanglawt lu ai ahkaw ahkang jaw da ai re. Dai shanglawt lu ai myit hte nan anhte ni lam dam lam shut ai hta lata hkawm sa nga ga ai. Dai shut hpyi ai kaw na kayin wan a matu mung Karai Kasang hkum nan ra sharawng ai rai nga ai. Dai majaw Israel myusha ni hpe hkye la na matu sha a myihto ni hpe prat hte prat shangun dat nna lam shading sharai hkye hkrang la ai re. Hpanyang jahtum shi a Kasha shingtau Yesu Hkristu hkum nan hpe mungkan ga de shangun dat ai. Mt 18:21 hta, Yesu hpe Petru mara dat ya na lam hte seng nna san ai shaloi, Mt 18:22 hta, Madu Yesu gaw sanit lang du hkra sha n rai, sanit shi e htam sanit lang du hkra mara dat ya mai nga ai nga nna bai shadum da nga ai. Dai majaw Karai akyu hpyi ai hpe hkap la na re ngu kam nga ga. Karai Kasang kaw akyu hpyi ai gaw mai kaja ai magam bungli galaw ai re ngu hkam la ai rai nga ai. Hpa majaw nga yang akyu hpyi ai ngu ai ga kaw nan kaja ai lam hpe hpyi ai lachyu rawng nga ai. Karai Kasang kaw hpyi ai akyu ara gaw mai kaja lam hpe sha mai hpyi ai. Dai nrai jang akyu hpyi ai ngu shamyng nlu ga ai. Anhte Kahtawlik nawku hpung masha ni gaw, grau nna, sakramentu chyeju kumla pat shingda hkum ai lam hta myit sut kam shut, hkam la shut ai lam ni nga wa chye ma ai. Pat shingdang da hkum ai sakramentu chyeju kumla hte seng ai akyu ara chyeju ni nhkam la lu sai ngu myit la nna, akyu hpyi n-gwi mat chye nga ai. Shanhte a matu akyu hpyi ya nga ga.

(ngut sai)

5. Htai: Ya ten Miwa mungdan kaw du nga ai Shd. Pawlu Sumlang Zai My Awng san da ai ga san, “Wajau e ramma num hte la yan gaw grai tsaw ra hkat ai majaw tara rung hta ta masat htu nna arau nga ma ai. Raitim, Kahtawlik nawku htung hte hkungran sakramentu chyeju kum la n hkam la ma ai. Shan lahkawng hta mara nga ai kun?, ngu san da ai ga san hpe htai ya na nngai.

Kahtawlik Nawku hpung masha tai jang Kahtawlik nawku hpung a makam masham hte Kahtawlik Nawku hpung tara hkan ra ai. Dai zawn sha, gara makam masham hpung hta raitim, gara wuhpung wuhpawng hta raitim, langai ngai kaw lawm taw ai wa gaw shi lawm ai hpung a tara hpe hkan ra ai.

Kahtawlik nawku hpung hta kun dinghku de arau nga ai ni gaw hkungran sakramentu hkam nan hkam la ra ai. Mungdan tara upadi hkan nna tara rung hta hkungran sai raitim, htunghking masa lam yan hku hkungran sai raitim, Kahtawlik Nawku htung hte hkung nan hkungran ra ai. Dai hku n hkungran ai rai yang mara lu ai re. Mara lu ai ngu ai hta nawku hpung kaw jaw da ai Sakramentu chyeju kumla ni mung pat shingdang da hkrum sai re. Kahtawlik nawku hpung makam masham hta yawng a shawng kaw Karai Kasang hpe madung da lata la ra ai.

Hkungran sakramentu garai n hkam la shi ai sha dinghku de nga ai ni hkungran sakramentu chyeju kumla hpe alawan hkam la lu mu ga akyu hpyi ya ga i.

(ngut sai)

6. Htai: N-dhon Jau Ginwang, Prang ngawn Kum Sai Kahtawn kaw na Roza Lahpai Nang nang a ga san, “Kahtawlik Nawku Hpung hta ‘kashin kamun sakramentu’ gaw galoi kaw na byin tai wa ai kun?, Hpu nau Hkristan hpung hta hkalup hkaw sai masha langai kahtawlik hpung de gale shang wa yang hkalup hkam n ra sai nga ten ai kun? Kashin kamun n hkam jang chyoi pra mying gaw mai lu na kun? , ngu san da ai ga san hpe htai ya na nngai.

Kashin kamun Sakramentu hpe Greek ga hku “Baptizein” ngu ai re. Lachyum gaw, hka hta lup tsing ai, hka hta dip shalup ai, ngu ai rai nga ai. Kashin Kamun hkam na wa hpe hka hta lup ai gaw Hkristu the rau lup makoi kau ai hkrum nna shi hte rau hkrung rawt wa ai, jasan jaseng shachyoi shapra ai chyeju hpe hkam la ai lam rai nga ai.

Greek ga hte “Baptizein” jinghpaw hku “Kashin kamun” ngu ai ga si hpe Madu a shaning n du shi ai BC 145 kawng lang taw sai lam, Mormon ngu ai laika buk hta alma ngu ai wa ka da ai hpe sawk sagawn da ma ai. Raitim masha ga si ngu ai hpe hkrak sagawn lu na gaw yak nga ai.

Ga shaka ningnan hta Kashin kamun sakramentu chyeju kumla hte seng nna mu mada lu ai hku shawng shachyan ya ai gaw Yawhan Baptista rai nga ai. Raitim, shit sun da ai hte maren, shi hpang du sa na wa gaw wenyi hte kashin kamun jaw na ra ai nga tsun da nga ai. Dai Wa gaw Yesu Madu nan rai nga ai.

Ga shaka nnan prat hta mu mada ai hku hpang wa sai rai nga ai. Rai jang Ga shaka dingsa prat hta ndai kashin kamun hte seng nna galaw ai lam, tsun da ai lam ni nga ai kun? Bai sumru na re. Ningpawt Ninghpang laika hta Noah hte rau shi nta masha marai 8 gaw hka sha-u sha-ing wa ai kaw na hkye hkrang la hkrum ma ai. Kashin kamun hte seng nna tsun ai shaloi, San Petru ndai lam hpe bai tsun dan wa ai. 1Petru 3:21 hpe hti yu ga, “Dai hka hta na zawn, dai (Baptism) kashin kamun ngu ai kumla gw ya e nanhte hpe hkye hkrang la lu nga ai. Dai gaw hkum shan hta e kap ai matsat shabat hpe sharun kau na lam nrαι; myit masin asan sha the karai kasang a man e ga sadi tawn da ai lam rai nga ai. Si ai kaw na Yesu Hkristu bai hkrung rawt wa ai a marang e nanhte gaw kashin kamun hkam la ai the hkye hkrang la ai hkrum manit dai” ngu tsun da ai. Dai zawn sha ga shaka dingsa prat hta kashin kamun hte seng nna kumla madun ai lam ni law law nga nga ai.

Hkristan ni a nawku htung lai hpe Greek ga hku “Mysterium” nga nna shamyng ma ai. De a lachyum “Mung sung” ngu ai rai nga ai. Masha myit hte n hkawn lu ai, ngu ai rai nga ai. Tsaban 4 de du nna, Latin ga gaw nawku hpung a ga madung tai wa ai shaloi, Hkristan masha ni “Mysterium” a malai “Sacraentum” ngu nna gale da ma ai. Ndai chyoi pra ai kumla ni hku nna, Yesu shanhte hte rau amtut nga nga ai hpe Hkristan ni kam sham ma ai. Akyu hpyi ai, shaman ai, sau chya ai, nawku htung lai, chyoi pra ai magam mahkra gaw shanhte a matu, Hkristu shanhte hte rau nga ai kumla hkrai rai nga ai. Aten ladaw mi hta, chyoi pra ai kumla, shing nrαι, Sakramentu ni, mali shi du hkra nga lai wa sai.

Tsaban 16, Hkristan hpung hpe bai gram lajang ai shaloi, kashin kamun hte chyoi pra hkum sakramentu hpe gaw Kahtawlik hpung kaw na hka garan mat wa ai (protestant) hpung ni yawng mung hkap la ma ai, hpa majaw nga yang, dai lam hte seng nna chyum laika hta dan leng ai hku rawng nga ai majaw rai nga ai.

Tsaban pran wan lapran prat du nna Nawku hpung hta grau shing-gyin ninghtan ai lam nga wa ai shaloi, nawku htung lai ni a lam sanag lang dan na hte de a lachyum ni hpe masat da na mung ra wa sai. Dai Majaw, A.D 1274, Liyons Zuphpawng kaba 2 hta, gara htung gaw Hkristu a magam, Hkristu a myit masa hte grau bung nga ai, gara magam gaw shi shanhte hte rau anga nga ai hpe grau shaleng ya ai, ngu ai lam ni hpe lata daw dan da sai.

Ga san 2 hte 3 rai nga ai Hpu nau Hkristan hpung hta hkalup hkap sai masha langai kahtawlik hpung de gale shang wa yang hkalup hkam n ra sai nga ten ai kun? Kashin kamun n hkam jang chyoi pra mying gaw mail u na kun?, ngu ai ga san hpe kadun ai hku htai ya na nngai. Hpu nau Hkristan hpung hta hka lup hkam ya ai shaloi Kawa a, Kasha a,

Chyoi Pra ai Wenyi a mying ningsang hta hka lup hkam ai rai yang hkam nra sai re. Raitim hkam n hkam sakse laika lakmat nga ai kun. Jau a matu myit yak shara nga nga ai. Ga hte sha hkam sai ngu tsun ai rai yang hkap la na matu yak nga ai. Dai majaw hkalup hkam lakmat hte rau rai yang gaw jau a matu myit um ang hpa nnga ai sha hkap la mai nga ai. Sakse sakgan nnga ai rai jang Kahtawlik nawku hpung hta kashin kamun bai hkam shatsawm ai lam nga ai. Dai hpe English ga hte “confidential baptism” ngu shamyng ai re. Hka lup hkam ai teng ai, awng ai rai yang kashin kamun nhkam ai sha chyoi pra mying jaw mai ai, ngu ndai daram mi hte htai dat lu nngai.

(ngut sai)

7. Shwili Jau Ginwang, dingga nga nong pa kaw nga ai, Roza Maran Hkawn Ling a ga san “Hkungran sakramentu hkam la nna majaw a majaw hkrung hka hka mat ai Kahtawlik Nawku hpung masha langai mi, nawku daw jau lamang ni hta chyum laika mai hti ai kun?, ngu san da ai ga san hpe htai ya na nngai.

Kahtawlik nawku hpung hta nawku daw jau lamang ni hta woi awn shang lawm daw jau lu ai ahkang aya lu ai ni hpe sha madung da ap nawng na matu san da ai ahkang aya lu mying ni nga ai rai nga ai. Nawku daw jau ai hta chyum laika hti ahkang aya jaw da ai amying hpe English ga hte “lectorship” ngu ai re. “lector” ngu ai ga si gaw laika hti ai wa ngu ai lachyum rai nga ai. Kaja wa nga yang hpung masha ni kaw na pyi “lectorship” aya hkam la da ai ni sha hti mai ai rai nga ai. Raitim, anhte sasana ginra ni hta nawku daw jau lamang ni hta dai ram wa tara shaja da ai lam nnga ai. Hpung masha ni hta makam masham hta shakut taw ai kadai raitim hti mai ai rai nga ai. Raitim, shi hta tau nau shajing da ai lam ni law law galaw ra nga ai. Shi hti ai mungga hpe madat hkam la ai ni asan sha chye na la lu na matu tau nau shaman da ra ai. Shawng de tsun ai lectorship aya hkam la na wa gaw kahtawlik hpung masha, kashin kamun, chyoi pra hkum, hte n-gun shaja sakramentu chyeju hkam la sai masha rai ra ai rai nna, makam masha hpe mung hka ja ai wa rai ra ai. Chyeju kumla ni hkam la ai hta rai tim hpung shawa masha hpwng de nna nawku daw jau lamang ni hte rai tim, Sakramentu chyeju kumla pat shingdang da hkrum ai ni hpe lit jaw lit la galaw ai gaw amyumi hku kaja mu tim, makam masham lam yan hta scandal ngu ai mu shut myit la shut shangun ai lam tai nga ai. Hpang jahtum lit la hti na masha nnga ai shara ni hta rai yang gaw ginwang up ni hpe jahkrum bawngban na lit shatsam mai nga ai.

(ngut sai)

8. Shwili Jau ginwang, dingga nga nong pa na Roza Maran Hkawn Ling a ga san “Hpu nau Hkristan Hpung hta dinghku de yu sai masha Kahtawlik hpung masha hte dinghku bai de yang hkungran chyeju kumla mai la ai kun i? Kahtawlik ni num la ai shaloi hkungran chyeju kumla n la ai sha hkungran da n na n myit mada ai bai hkabra mat yang num bai la

ai shaloi hkungran chyeju kumla mai la ai kun i?, ngu san da ai ga san hpe htai ya na nngai.

Hpu nau hkristan hpung ni hta sha n re, kaga makam n bung ai ni rai tim, shanhte a makam hpung a tara hte maren, shing nrai, htunghking, mungdan asuya tara rung ni hta hkungran ta matut da jang n mai hkungran la ai. Kahtawlik Nawku hpung gaw, hpu nau makam hpung ni hte makam n bung ai ni yawng a tara hpe manu shadan ya ai lachyum rai nga ai.

Raitim masa lam amy myu hta hkan nna mai nmai ngu ai daw ni mung nga nga ai. Ja hka kau hkrum nna Kahtawlik hpung masha hte dinghku de ai rai yang gara masa rai na. N jahka ai sha rai yang gara masa ngu ai daw ni naw nga nga ai. Hpu nau ni a tara hta gara hku masa nga ai lam mung chye da ra ai. Shanhte a tara hta hkan nna jahka sakse laika ni nga ai rai yang gaw mai hkungran ya ai. Sakse ngu ai shaloi nawku hpung na masat da ai hte shawng de hkungran da na jahka ai wa a myit hkrum sakse laika ga ni lawm ra ai. Si hka rai yang gaw dai lam ni nra sai.

Lahkawng ngu na ga san rai nga ai, Kahtawlik hpung masha langai mi hkungran chyeju kumla n la ai sha ding hku de rau nga ai hpang n myit mada ai bai hkabra mat na kaga langai hte dinghku bai de ai shaloi hkungran chyeju kumla mai la ai kun i?, ngu ai ga san hpe matut htai ya na nngai.

Kahtawlik hpung masha langai mi dinghku de ai rai yang hkungran sakramentu lawan dik ai hku la na matu nawku hpung n gun jaw ai re. Ramma prat kaw na mayaw dinghku de sa na rai jang tau nau hkyen lajang shachyip ra ai lam law law rai nga ai. Raitim, daini na nawku hpung masha nkau ni dai lam hpe hkrak nchye na ai majaw mung, myit shut mang shut ai a majaw mung, yaw shada myit hte mung hkungran sakramentu nla ai sha dinghku de rau nga ma ai. Dinghku de sana nga yang htunghking tara lam, nawku hpung htung tara lam yawng shajing shachyip da ra ai. Raitim, dai lam hpe manu shadan ahkyak la hkan sa ai lam nnga ma ai. Nawku hpung woi ni tsun jahpra dan ai kaw ra ai kun? Hpung masha ni hkum nan dai lam sharing ya ai hpawng ni kaw lawm na n gun kya nga ai kun? Myit yu hpa langai rai nga ai.

Kahtawlik nawku hpung shada hta rai jang gaw mi na ga san a mahtai gaw mai ai ngu htai dat ya lu nngai. Tim, gara masa hta rai kun ngu ai myit yu hpa naw nga nga ai. Ga shadawn, ramma langai mi shi tsaw ra ai wa kaw wa ai. Raitim, kanu kawa ni myit n hkrum ai majaw hkungran sakramentu nhkam la ai sha nga ai. Hpang de kanu kawa ni shadut jahka nna kaga la kaw bai wa shangun ai. Dai num wa hte shawng na shi hte arau nga ai wa shan lahkawng yan tsawra hkat ai hte hkungran na mung myit ai. Kanu kawa, jingyu ni shadut ai majaw dai num gaw kanu kawa ga hta lawm wa nna n kam tim hkungran ra wa ai. Dai zawn re ai masa hta rai jang nawku hpung na Canan law ngu ai nawku hpung tara upadi hta rawng ai consent ngu ai dai num/la hkum nan myit hkrum

lam nnga jang nawku hpung kaw nmai hkungran ya ai. Madung gaw hkungran la hte hkungran num yan a consent ngu ai myit hkrum lam ahkyak dik ai. Dai lahkawng yawn “myit hkut da sai” ngu ai ga hpe lu la jang she jau gaw hkungran ya mai ai. Hkungran sakramentu nla shi ai dinghku de ai ni lawan dik ai hku hkungran sakramentu hkam la lu mu ga akyu hpyi ya ga i.

(ngut sai)

9. Htai: Mohnyin jau ginwang, Balu Awngmye kaw shanu nga ai, Joseph Maran La Doi a ga san “Budda hte dinghku de ai wa a chyoi pra mying gang nna akyu hpyi ya mai ai kun?”, ngu san da ai ga san hpe htai ya na nngai.

Budda a sharing shaga ai lam ni gaw Yesu a sharing shaga ai lam ni hte nhtan shai ai lam ni grai shawng hkra nnga ai hpe sawk sagawn da ma ai. Bai, Akyu hpyi ai ngu ai gaw chyeju lu na matu hkyi ai lam rai nga ai. Masha kaga ni machyi hkra na magam gaw akyu hpyi ai lam nrai nga ai. Dai majaw akyu hpyi ai gaw mai kaja magam galaw ai lam rai nga ai re. Mying gan let akyu hpyi ai mung shi hpe myit dum ai lam madun dan ai rai nga ai. Dai majaw akyu hpyi ai mung mai kaja lam rai nna, mying gang ai mung myit dum ya ai lam rai nga ai. Madu Yesu hkum nan makam nbung, htung hking nbung ai Samaritan ni hte tsun shaga ai lam ni law law galaw da ai hpe mu lu nga ai. Shanhte shi kaw hpyi ai akyu ara hpe jaw ya ai. Shi hkum nan mung Samaritan num sha kaw hka hpyi lu ai. (Yawhan 4:1-42)

10. **San:** Myitkyina Jau Ginwang, Tat Kone lawk kaw shangu nga ai Jan Teresa Galung Hka Lai a ga san hpe htai ya na nngai. **Kahtawlik Nawku Hpung a manu shadan ai San Pra ai ni a sumla zawn re ai chyoi pra arung arai ni hpe n gawn n sawn di jahten sharun matsat shabat galaw ai hpe mu mada ai Kahtawlik hpung masha langai mi hku gara hku lit la sa wa ra na kun? Nawku hpung kaw gaw gara hku ahkyak la sa nga ai kun?** (Canon law)

Htai: Kahtawlik nawku hpung hta chyoi pra ai Nu Maria hte san pra ai ni a sumla ni hpe jai lang ai a yaw shada ai gaw dai sumla hkrang shapraw da ai Nu Maria, shing n rai, san pra ai masha ni kaw kam hpa ai a marang e, shanhte ni Karai Kasang kaw akyu hpyi htinglu htinglai ya na matu rai nga ai.

Ga shadawn, Madu Yesu wudang ntsa si hkam ai sumla gaw anhte a Madu Yesu Hkristu wudang ntsa shi a asak hpe nawng jau kau ya nna mungkan masha ni hpe tsawra myit kaba hte hkye la ai hpe myit dum shangun ai rai nga ai. Dai zawn myit dum wa ai a marang e, anhte a Madu Karai Kasang hpe grau tsawra wa lu ga ai. Sumla hta hkrang shala ai wa hpe hkum nan myi hte n mu lu ga ai raitim, myit hte hkam sha nna mu lu wa ga ai.

Dai majaw, sumla hta hkrang shala ai wa hpe myit dum wa ga ai. Dai sumla kaw hkrang shala ai wa hkung ga grin ai wa rai yang hkung ga ga ai. Karai Kasang rai jang mung Nawku lu ga ai. Raitim, sumla hpe naw ai gaw n rai ga ai. Dai sumla hta hkrang shala ai wa hpe myit dum shangun ai majaw dai sumla hpe manu shadan ai rai ga ai.

Sumla hpe jahten sharun ai ni hpe tara la mai ai kun, ngu ai hta anhte Kahtawlik nawku hpung kata Latin right ngu ai tara hpe hkan ai Kahtawlik Hpung masha hte Estern right hpe hkan ai Kahtawlik Hpung masha ngu nga ai re. Latin right hpe gaw Latin ga hpe madung da nna gaw da ai tara rai nna, Estern right hpe hkan ai ni gaw Orthodox zawn re ai Makam masha hpung gaw bung tim tara lam ni gaw loi li shai ai Kahtawlik hpung masha ni rai nga ai.

Latin right hpe hkan ai Kahtolik hpung masha langai mi hku dai sumla hpe jahten ai rai yang Latin Right hta nga ai Canon Law tara hte maren je yang mai nga ai. Lama na Jau langai mi dai sumla hpe yaw shada myit hte jahten sharun ai lam galaw ai rai yang shi hpe Suspension jaw mai ai lam chye lu ai. Suspension ngu ai gaw shi jau langai myi hku galaw lu ai ahkaw ahkang ni pat da hkrum ai ladaw hpe tsun ai rai nga ai. Latin Right hkan ai hpung masha langai mi, chyoï pra sumla hpe yaw shada myit hte jahten sharun ai rai yang Latin Right hta jahkrat da ai Canon Law Tara hte maren jeyang mai nga ai. Dai hte maren sha Estern Right hkan ai Kahtawlik hpung masha langai mi yaw shada myit hte chyoï pra sumla hpe jahten ai rai yang Estern Right tara hte maren ahkyak la jeyang mai nga ai.

Rai jang, Kahtawlik hpung masha n re ai ni hpe gaw gara hku ahkyak la mai na i? Shanhte nga ai mungdan a gaw da tara hte maren ahkyak la mai nga ai. Anhte Manmar mungdan hta nga yang tartana yeya ngu ai nga ai. Mungdan hku nna tara shang masat da ai nawku hpung ni gaw dai mungdan kaw nna masat da ai makam masham hpung hte seng nna masat da ai tara ni dai tara shang nawku hpung ni hta tara shang ai tara tai nga ai re.

Dai majaw, makam masham hpung masha shagu gaw tinang hpung a manu shadan ai lam ni hpe hkan ai hte makawp maga ga ai hte maren, makam masham hpung shagu a manu shadan ai lam ni hpe mung manu shadan ya ra ga ai; n gawn n sawn n mai galaw ai. Ga shadawn Budda ni a gawkung hte hpara sumla ni hpe mung manu shadan ya ra ga ai. Jahten sharun ya ai lam n mai galaw ga ai.

(ngut sai)

11. **San:** Waimaw Jau Ginwang, Jamga mare kaw nga nna, ya ten miwa mung Htingchyung kaw nga ai Easter Dashi Hkawn Ra a ga san **“Anhte Catholic hpung tara ni hta, masha ni kaw na gumpraw hkoi la ti rai, n lu wa shi yang hkoi la ai wa rai tim, hkoi ya ai wa mi rai rai, n ta masha ni n chye lawm ai hku na mi rai tim, chye ai mi rai tim, hkoi da n na, n myit mada ai gajawng gaja, hka garai nlu wa kau da ai, si mat ai rai yang, shing n rai, lam a myu myu hku, masha ni masu sha mat na, hka n lu wa ai rai yang, mara kaba lu ai kun? Bukda makam ni hta gaw hka n lu wa yang, du sat bai sa pra ai; mayam bai wa pra ra ai nga na, chye ai. jaw ai kun? Anhte a makam**

masham lam hta mung dai zawn re lam ni nga ai kun? bying chye ai kun? wajau chyeju hte naw htai ya rit.” (church’s teaching and canon law)

Htai: Ndai ga san hte seng nna chye na ai daram htai ya mayu nngai. Shawng nnan anhte Hkristan ni a makam masham hta hpan da magam rai nga ai Adam yan Eve hpe hpan ai shaloi, Kawa Karai Kasang gaw “anhte hte bung ai shinggyim la sha hte num sha hpe hpan ga!, ngu ka da ai. Hpan da hkrum ai kaw nna nan, Karai Kasang a hkrang sumla hte bung ai wenyi hpe anhte hkam la lu sa ga ai. Dai wenyi gaw galoi mung si mat na n re ai lam mung Nawku Hpung hta sharing shaga da ai. Shiggyim masha ni hpe hpan ai shaloi du sat bai tai na matu hpan da ai n re ai hpe mung, anhte Hkristan ni a makam masham rai nga ai.

Buddah makam hte sai hkat ai lam langai mi rai nga ai ngu tsun mai nga ai. Dai hku tsun ai shaloi Buddah makam shut ai, jaw ai ngu tsun mayu ai nre ai. Shanhte ni a makam hte shanhte sharin shaga ai rai nga ai. Shanhte a sharin shaga ai hpe manu shadan ya ra ga ai.

Manu shadan let hkan sa ra na gaw, tinang a Nawku Hpung sharin shaga ai lam rai nga ai. Kahtawlik Nawku hpung makam masham hta gaw mungkan ga kaw nga pra nna si mat ai hpang mungkan ga hta shinggyim masha prat hku pyi bai sa pra ai lam n nga sai. Karai Kasang hpang da ai shinggyim masha shagu gaw laklai ai masha san san rai nga ai. kadai hte mung n bung ai laklai ai wa tai nga ai re.

Shinggyim masha shagu gaw si mat jang sumsing mungdan hta san pra masha tai nga na, shing nrail, mara kaba lu nna myit n malai ai ni gaw, ngarai mung hta ngarai dam hpe htani htana hkam ra na. Du sat bai tai lam gaw nga sai re. Ndai gaw Hkristan makam masham rai nga ai.

Hka nlu wa ai majaw mara kaba lu ai n lu ai ngu ai gaw, anhte a myit hta hkam la nna hkan galaw sa wa ai hte grai seng nga ai. Hka wa lu hkra shakut ai lam mung nnga, yaw shada myit hte hka bai n wa na myit ai, hka nlu wa ai majaw hpyi nem tawng ban ai lam mung nnga ai rai yang gaw mara kaba wa na re.

Mt 18: 21-35 hta na Yesu Madu a ga shadawn hpe hti yu yang mu lu ai. Mayam langai mi shi a hkawhkam wa hpe hpyi nem ai majaw shi wa ra ai hka kaba hpe shaprai kau ya ai hkrum nu ai. Raitim shi hpe hka kaji kajaw sha wa ra ai mayam manang kaga hpe hka wa ngut ai ten du hkra hkyuk htawng hta sharawng da mu ai. Dai lam hpe na ai hkawhkam wa gaw shi hpe shaga la nna, kaga mayam hpe shi galaw ai zawn sha shi hpe mung hkyuk htawng kaw sharawng da hkrum ai lam, ga shadawn maumwi hte sharin shaga da ai.

Dai majaw mara kaba lu ai n lu ai ngu ai gaw, anhte hkum nan myit mang nna yaw shada myit hte galaw ai hta hkan na re. Bai anhte hkristan nawku hpung hta gaw hka n lu wa yang hpyi nem chye ra ga ai. Karai Kasang kaw kap ai hka hpe anhte she wa ra ga nga yang galoi mung gara hku mung lu wa na nrail ga ai. Dai majaw galoi mung hpyi nem tawng ban nga ra ga ai.

(ngut sai)

12. San: “Anhte Catholic hpung makam masha hta sakramentu 7 nga ai rai yang karai kasang langai hpe sha kam sham ai Anhte hkritstan makam hpung nkau ni hta sakramentu 2, 3,4 sha nga ai hpe chye lu ai hpa majaw dai zawn karai kasang langai sha kam sham ai ni sakramentu lu ai n bung ai lam hpe chyeju hte naw htai ya rit.” Waimaw Jau ginwang, Jamga mare kaw nga nna ya ten miwa mung htingchyung kaw du nga ai **Easter Dashi Hkawn Ra** a ga san hpe htai ya na nngai. (differences of sacrament among Christian churches)

Htai: Kahtawlik Nawku Hpung hta Karai Kasang kaw na hkam la lu ai chyeju kumla hpe **Sacrament** ngu ai hte **Sacramental** ngu ai chyeju kumla hte ai ga si lahkawng hpe jai lang ga ai.

Sacramentals ngu ai ga si gaw Sacrament ngu ai laiklai dik ai chyeju kumla 7 hpe garai n lata san da shi ai shaloi madung da jai lang wa ai rai nga ai. Nawku hpung labau shawng daw de, Sacramentals ngu ai gaw Karai Kasang a hpan da magam nga yawng nga pra hpe shamyng ma ai. Hpa majaw nga yang Karai Kasang a hpan da nga yawng nga pra yawng gaw Karai Kasang jaw ai akyu chyeju re majaw rai nga ai. Hpang daw de Sacramentals hta lawm ai ni hpe bai jahtuk la wa ma ai. Ga shadawn wudang masat galaw ai; Rosary hti ai; Chyoi Pra sumla ni; shaman da ai kumla lap ni; shaman n tsin; shaman da ai hpayawngden zawn re ai ni yawng hpe Sacramentals ngu ai chyeju kumla kaji ni ngu shamyng ma ai.

Council of Trent (1545-63) hta, Roma kaw daju ai Kahtawlik Nawku hpung gaw Sacrament ngu ai chyeju kumla kaba 7 hpe lata san da ma ai. Dai chyeju kumla kaba ni gaw: Kashin Kamun chyeju kumla, Mara raw chyeju kumla, Chyoi Pra Hkum chyeju kumla, Ninggun shaja chyeju kumla, Nam man chya Chyeju kumla, Num hkungran chyeju kumla hte Jau shatai chyeju kumla ni rai nga ai. Ndai Sacrament chyeju kumla 7 hpe Eastern Orthodox nawku hpung ni mung hkap la ma ai re. Hpu nau Angelican Nawku hpung gaw Kashin kamun chyeju kumla hte Chyoi Pra Hkum chyeju kum la lahkawng hpe sha Sacrament hku hkap la ma ai raitim, kaga ngam ai chyeju kumla ni hpe gaw ahkyak ai nawku htung ngu ai religious rites hku sha hkam la ma ai.

Orthodox nawku hpung ni gaw Kahtawlik nawku hpung hta lawm ma ai. Raitim, Latin rite hte Estern rite ngu ai makam masham hte seng ai hta hkan sa ai tara ni gaw masa lam hta hkan nna sai hkat ma ai. Ga shadawn langai mi, anhte latin rite hkan ai ni gaw Num la ngut sai ni Jau shatai n mai ai; Raitim Estern rite hpe hkan ai ni gaw, Num la yu sai wa jau tai mayu jang Estern rite kaw na matsun da ai lam ni hta madang hpring nna, hkan sa ra ai lam ni hte koi gam ra ai lam ni hpe hkrak tup hkan shatup ai rai yang jau shatai mai nga ai. Dai zawn shai ai lam ni nga nga ma ai.

Yesu Hkristu hpe kam sham ai hta Karai atai masha atai hku hkam la ai ni yawng gaw Hkristan ni ngu hkap la ai. Shi a sharing shaga ai hpe lakap nna anhte yin la ai hta hkan nna shai mat ai lam ni law law nga nga ai.

Yesu hpe hkap la ai rai tim, Karai atai hku sha hkap la nna, Masha atai hku n hkap la ai ni mung labau hta nga lai wa ma ai. Hti htang re ai hku, Yesu hpe Masha atai hku sha hkap la nna, Karai atai hku n hkap la ai ni mung labau hta nga lai wa ma ai. Ndai ni hpe gaw Hkristan ngu hkap la na matu nmai byin ai. Hpa majaw nga yang, Hkristan masha yawng gaw Yesu Madu hpe Karai atai, Masha atai rawng ai wa ngu hkap la ma ai majaw re.

Raitim Dai Hkristan masha ni hta mung shawng de tsun da sai hte maren, yin la ai nawku hpung langai hte langai shai hkat ai lam ni nga ma ai. Dai sai hkat ai lam ni gaw, Yesu Madu a Karai a tai, Masha atai hpe n hkap la ai lam n rai ma ai. Raitim, sharin shaga ai lam ni hte hkam la lu ai chyeju kumla ni hta nawku hpung langai hte langai, yin la ai lam ni shai mat wa ai hpe mu lu nga ai. Dai zawn shai hkat ai lam ni gaw anhte nawku hpung a ningmu ni nga ai zawn, galai shai mat ai hpunau nawku hpung ni a labau ni hta mung nga nga ai.

Dai zawn shai ai lam hpe shabung la n mai na i, mai na i ngu ai gaw anhte ni grai myit yu ra ai lam rai nga ai. Moi shawng de garan mat ai shaloi nan, Kahtawlik nawku hpung hta sharin shaga ai makam masham hte seng ai “Dogma” ngu ai “n kam n mai” makam hte “Doctrine” ngu ai nawku hpung a sharin shaga ai makam masham lahkawng nga ai. Dai Lahkawng hta na “Dogma” ngu ai n kam n mai akri madung makam masham hpe gaw galoi mung galai shai ai ngu nnga ai; htani htana grin ai sharin shaga ai makam rai nga ai. Dogma makam gaw anhte kahtawlik Nawku hpung a matu akyi madung re majaw Kahtawlik nawku hpung gaw ndai makam masham hta madung lakap nna sharin shaga da ai re lam tsun dan let ndai ga san hpe htai dat ya dat nngai.

(ngut sai) edit naw ra

13. **San: “Easter Egg ngu ai Chyawm pra ai kru ya shana jaw sha ai Paska U Di a lachyum hpe chye mayu ai?** Manmaw sara daw gin wang namlimpa jau aseng Maihkawng mare San petaru lawk 5 kaw shanu nga ai **Jacinta lahtaw Ja Awng** a ga san hpe htai ya na nngai. (meaning of Ester egg)

Htai: “Paska U Di” Easter Egg a lachyum hpe garai n tsun shi yang, Easter a lam shawng tsun dan mayu nngai. Easter hpe Greek ga hku mung, Latin ga hku mung “Pascal”, shing nrai, “Yesu Madu hkrung rawt ai laban nhtoi” ngu shamyng ma ai. Hkristan labau hta jau dik htum ai hte ahkyak dik htum ai poi langai rai nga ai. Dai majaw Hkristan hpung masha ni gaw dai aten ladaw hpe holiday “hkring sa la ai n htoi, shing n rai, nawku dau jau nhtoi” ngu nna hkam la ma ai. Sinna mungdan hta March 21 hte April 25 lapran na shata shagawng shana lai ai hpang shawng na laban shani ang ai rai nga ai. Easter laban bat hpe dai ni anhte kahtawlik nawku hpung hta jinghpaw hku Chyoi Pra ai Laban bat magam ngu tsun ga ai. Madung gaw chyoi pra ai laban mali ya shana lai ai hpang chyoi pra ai laban manga ya kaw nna, paska laban ngut ai hpang bat langai ya shani du hkra rai nga ai. Madu Yesu wudang ntsa si hkam ai hpang bai hkrung rawt ai nhtoi lapran na nhtoi hpe tsun ai rai nga ai. Dai majaw easter vigil ngu mung

shamyng ma ai. Sinna mungdan hta Easter hta jai lang ai lam law law nga ai hta na Easter Egg mung langai mi rai nga ai. Easter Egg hte rau Easter Bunny, Easter Candy, Easter Parade, hte lamb ngu ai shagu ni hpe mung jai lang ma ai. Easter Bunny ngu ai gaw Easter Eggs byin wa ai labau hpanng ai wa re ngu chye lu ai. Easter Bunny a labau hkrak n chye ga ai rai tim, shi gaw brangtai hte bung ai wa rai nna, shi a na gaw galu masen ai da. Ma ni hpe Easter laban shani hta U di jaw sha sha rai ai da. Ndai Easter bunny ngu ai hpe America kaw German masha ni htawt sit nga hpanng ai 1700 shaning hkan hpanng wa ai lam chye lu ai. Easter Egg hpe tsaw de pe 25 galu nna, li ai shadang pounds 8,000 li ai hpe galaw nna shadan shadawng ma ai da. Dai u di hkrang hpe U tsip hta rawng taw ai hkrang shapraw ma ai rai nna, dai u tsip hta chocolate lawm ai “candy” chyuchyin hte kaga kumhpa ni hpe tawn da da di ma ai da. Ma ni gaw dai kaw na shanhthe sha mayu ai hpe la nna, brangtai hte mung ai ngu shanhthe hkam la ai Easter Bunny a matu hkrang pawt hkyen hpe tawn da ya ya di ma ai da. Easter eggs a labau hpe yu yang tara maigan ni a htung lai hte matut manoi ai hpe mu lu ai. U di gaw shawng na ji woi ji wa ni a labau hta, prat ningnan hpe shadan shadawng ai kumla rai nga ai. Dai majaw Hkristan masha ni a matu Easter Eggs gaw lup kaw nna bai hkrung rawt wa ai Yesu Madu a htani htana asak ningnan hpe hkrang shapraw ai kumla re ngu hkap la ma ai. Easter egg hpe tsaban 13 hpanng Hkristan masha ni a htung lai langai mi hku jai lang lai wa ai hpe sawk sagawn da ma ai. Ndai htung lai masa hte seng nna ka da ai labau hta, lu sha gam ladaw hta u di sha n mai ai ngu sharin shaga lai wa ai majaw masha ni myit n pyaw ai hte u di ni hpe shatsawn da da di ma ai da. Lachyum gaw myit malai tawn ai shagam ladaw jahtum maga de du wa sai majaw dai u di ni hpe Easter poi hta sha lu na matu shatsawm da ai re ngu ka da ai. Hkristan masha ni hta mung buga shara ni hta hkan nna galaw ai htung lai ni naw shai nga ai. Dai htung lai ni nat sadan hte nsen ai rai yang, akyu rawng akyu pru ai rai yang, nawku hpung kaw nna pat shingdang da ai lam nnga ai. Madung gaw anhte a Madu Hkristu hpe lachyum shapraw ai lam ni rai ra ai. Easter Parade ngu ai gaw dai ni anhte ni chyoi pra hkum hpai shinggrup let Rosary hti, akyu hpyi, nawku mahkawn hkawn let mare shinggrup ai zawn galaw ai hpe tsun ai rai nga ai. Easter Lamb ngu ai gaw Yesu Madu hpe Karai Kasang a Sagu kasha re ngu hkrang shala ai lam rai nga ai. Easter Lilies ngu ai gaw numripan ni hte wan pu ni hte shatsawm ai nna Yesu Madu Hkrungrawt ai hpe grau shadan shadawng ya ai lam rai nga ai. Easter Candle ngu ai gaw Hkrungrawt ai Yesu Madu a ninghtoi shingkan hte shi a ningma ni hpe shadan shadawng ai. (ngut sai) edit naw ra ai

14. **San:** Anhte Catholic hpung ni gaw Mahte, Marku, Luka a Laika ni hpe Kabu gara shiga ngu tsun ai raitim Hpunau Hkalup hpung ni gaw hpa majaw Kabu kara hku ntsun Ma ai kun?, Shata pru jau ginwang mile 10 kaw nga nna, ya ten miwa mung yinjang kaw du nga ai Yaku Balaw Soe Mai Sut a ga san hpe htai ya na nngai. **(church teaching about New Testament) Htai:** Kahtawlik Nawku Hpung kata San Mahte, San Marku, San Luka,

hte San Yawhan ni ka da ai chyum laika hpe Kabu Gara Shiga ngu shamyng da ai lam gaw dai Chyum laika buk ni hpe ka ai ni Madu Yesu a prat hta shi hkaw tsun ai lam ni, shi hkum nan galaw magam ni, shi a labau ni hpe madun da tsun da ai maja rai nga ai. Kabu Gara Shiga Laika buk hpe english ga hku “Gospel” tsun tsun ma ai. “Good Spell”, “good tiding” ngu ai ga si gaw Greek ga si kaw na yu hkrat wa ai rai nga ai. “eu” ngu ai gaw good, kaja ai ngu ai rai nga ai. Greek ga “angelion” a lachyum gaw Message, shiga ngu ai rai nga ai. Latin ga hku gaw “evangelium” ngu bai shaga ma ai. English ga law law, ga shadawn “evangelist, Evangelical ngu ai ga si ni gaw Latin ga kaw na bai hta la ai rai nga ai. Kabu Gara Shiga “good news” gaw Madu Yesu a Kabu Gara Shiga hpe madung shadan shalen ai rai nga ai. (1) Madu Yesu hkum nan Karai Kasang a teng man mungga hpe Kasa ni kaw shadan sha len ai. Shi a nga sat nga sa lam yawng mung kasa ni kaw madun dan ai. Shi a hkaw tsun ai lam yawng mung kasa ni hkum nan na la lu ma ai. (2) Yesu Madu bai hkrung rawt ai h pang, kasa ni a ntsa Chyoi Pra ai wenyi yu hkrat wa nna, Madu Yesu a magam mahkra hpe shanhte ni dum hprang wa ma ai hte de a lachyum ni hpe mung hta la lu ma ai majaw n gup a ga hte bai tsun shachyam shabra ya ma ai. Kasa ni hkaw tsun ai hpe laika ka sara ni bai gyin ka shalat da ma ai. Laika ka sara Kasa Mahte gaw Yuda masha ni a matu madung da nna ka da ai. Petru a sape rai nga ai Laika ka sara Marku gaw Tara maigan myu ni rai nga ai Roma masha ni a matu madung da nna ka da ai. Laika ka sara Luka gaw Yuda myusha hte Yuda myusha n re ai ni yawng Hkristu hta kam sham wa na matu madung yaw shada nna ka da ai. Laika ka sara Kasa Yawhan gaw shawng na Kabu Gara Shiga masum hpe jahkum shatsup ya ai rai nga ai. Yesu Madu tsun ai ga si ni hte Yesu Madu hte kasa ni rau nga ai ten na mabyin ni hpe madung da ka da ai. Marku a kabu gara shi ga laika hpe AD 64 daram kaw ka da ai. Luka hte Mahte a kabu gara shiga hpe gaw AD 65 daram kaw Greek ga hku ka da ai. Raitim, Mahte a kabu gara shiga hpe Aramaic ga hte AD 50, Council of Jerusalem kaw shagrin da lai wa sai. Yawhan a kabu gara shiga hpe gaw AD 95 daram kaw ka da ai. Kadun ai hku tsun ga nga yang Ndai Laika buk mali hpe sha Kabu Gara Shiga Laika ngu laksanakan shaming ai gaw Madu Yesu a prat hta shi galaw ai lam, Shi hkum nan hkaw tsun ai lam ni lawm ai majaw rai nga ai. Protestan ni dai hpe hpa majaw Kabu Gara Shiga ngu n tsun ai hpe gaw shanhte kaw san la lu ai h pang bai hta ya na nngai. Mahtai hpe ndai hku jaw dat lu nngai. **(ngut sai) edit naw ra ai.**

15. **San:** Kasa peter gaw Laika nchye ai nga ai. Shi a laika hpe shi ka da ai nre nga ai. Masha kaga ni ka lajang da ya ai re nga ai hpe chye lu ai. raiyang kadai ngu ai wa kade shaning hta ka tawn da lu sai lam hpe, Chyeju hte bai hta ya rit?, Waimaw Jau ginwang Maga Yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten Waimaw Maina RC hpyen yen camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle Marip La Nu a ga san hpe hta ya na nngai. (bible history)

Htai: Ga shaka ningnan hta shalawm da ai San Peter a Laika buk lahkawng nga ai. (1) Petru laika langai hte (2) Petru laika lahkawng rai nga ai. Laika ka sara gaw shi hkum shi Kasa Petru re ai lam Kasa ni kaw na yu hkrat wa ai labau hku chye lu ai. Shi a Laika hpe Roma hta Saradaw lit hkam ai aten hte Antioch hta saradaw lit hkam ai aten ni hta ka da ai ngu mung tsun da ai. Petru hpe Silas ngu ai wa garum ya ai hpe chyum laika hta mu lu ai. 1Petru 5:12 hta, “Ngai gaw ndai laika kadun hpe Silas a garum ai hte ka dat we ai; shi gaw ngai kam lu ai kangka ai Hkristan hpu nau wa langai mi rai nga ai ngu nna ngai sawn da ai rai nga ai.” ngu ka da ai. Petru, nga hkan sha let nga kaba wa ai Galilee mayan hkan gaw Aramaic ga shaga ai Yuda ni nga ma ai. Petru mung Greek ga hta Aramaic ga hpe grau chye na rai nga ai. Shawng na Hkristan labau shagawn ai ni tsun da ai hpe bai yu yang, Petru hkyuk htawng hta rawng nga ten hkai dan ai Madu Yesu lam hpe Marku ka shinggyin da ai ngu mung tsun da ma ai. Dai aten gaw AD 60 daram hta ang ai rai nga ai. Marku hkum nan mung Greek ga grai grai chye hkra n rai na re ngu sawn da ma ai. Kadai ka ai ngu ai hpe hkrak tsun na gaw labau hkrak nnga ai majaw tsun na yak ai. Raitim, Petru a laika hpe ka ai wa gaw Petru mai byin ai, bai shi hpe laika ka ai hta garum ya ai wa gaw Silas rai nga ai. Silas gaw Petru a garum hpyi ai hpe hkrum ai wa re ai chyum laika hta dan len nga ai. Marku mung garum ya ai hta lawm ai yang lawm na re. Marku a Kabu Gara Shiga laika hpe Marku ka ai raitim, Yesu a lam madung tsun dan ai gaw Petru rai nga ai. Dai majaw, Petru a laika hpe Petru hkum nan ka ai rai nna Silas hte Marku mung garum ya na re ngu mahtai jaw dat nngai. H pang de sawk sagawn lu ai ni nga yang bai matut htai ya na nngai. Ga san san ai Yawhan Shawle Marip La Nu hte rau Shiga madat nu wa ni hpe Wa Karai kasang shaman ya u ga! (ngut sai)

16. **San:** Karai Kasang a Tara kanu Lam 10 hpe Karai Kasang Mawshe hpe jaw ai nga gara shara kaw jaw ai kun? Manang langai myi tsun dan ai mawshe Karai Kasang kaw Tara kanu lam shi hpe wa la ai shaloi N'htoi (7) ya na ai rai yang shing gyim masha ni mawshe hpe la ai ni gaw shaning law law La jin ma ai Shaning nau na mat ai Majaw n'dang la [n.na](#) Ngachyu lu [n.na](#) la ai ni gaw Nga Dumsu hpe Nawku, n kau myi gaw Mawshe hpe la ai ten jan mu kra nna jan naw Hkrung nga ga ai nga hkamla [n.na](#) Jan hpe Nawku rai Makam karan mat wa ai nga tsun ai na ga ai teng ai kun? Atsawm garai N'chye na shi ai ni yawng a matu mung Akyu rawng u ga Chyeju hte Htai ya marit...? Kuthkai jau a sen Tamungne, kaw na, ya ten Hpakant kaw shanu nga ai Vicent Muiho Ah Lung a ga san hpe htai ya na nngai. (Ten commanment)

Htai: Karai Kasang a Tara Kanu lam (10) gaw Moses hpe **Sinai** bum kaw Karai Kasang jaw da ai lam Ga Shaka Dingsa chyum laika hta rawng ai. Pru Mat Wa Ai Laika daw kaba 19 hte 20 hpe hti yu yang dai lam hpe mu lu na re. Pru mat Wa Ai Laika 19 1-3 hta, “Israel amyu masha ni gaw Egutu mung kaw na pru wa ai shata masum ngu na langai ya shani e, Sinal nam mali de shanhte du shang wa ma ai. Shanhte gaw Rehpидim shara na

pru wa nhtawm Sinal Bum lagaw e dabang but nga ma ai. Mawshe chyawm gaw Karai Kasang hte hkrum na nga, Bum de lung mat wa wu ai,” ngu rawng nga ai. Israel myusha ni gaw Karai Kasang a myusha ni tai nna, Karai Kasang gaw shanhte ni hpe bau sin makawp maga na rai nga ai. Shanhte mung shi a hkang da tara hpe hkan nang na lit nga ra ai. Ndai gaw Karai Kasang Israel myusha ni hte ga shaka tawn da ai lam rai nga ai. Mawshe Sinal Bum ntsa kaw 40 ya 40 na akyu hpyi nna, Karai Kasang a Tara Kanu lam (10) hpe hkap la ai hpanng bum lagaw de yu wa ai shaloi Israel myusha nkau ni dusat sumla galaw nna naw ma ai, Nkau ni gaw Jan hpe naw ma ai. Mawshe hta 3 ning kaba ai shi a kahpu Aaron hkum nan, Israel myusha ni dusat sumla hpe naw lu hkra garum ya lai wa ai. Kaja wa nga yang Aaron gaw Mawshe hpe htep lahti garum ya ai wa rai nga ai. Levi amy hta na hkingjawng agyi shawng tai ai wa mung rai nga ai. Mawshe Sinal Bum ntsa kaw grai na mat ai majaw myit n galu ai Aaron gaw Israel myusha ni hpyi shawn wa ai hpe hkap la nna lam shadam woi hpanng wa ai. Shi myit daw dan ai lam shut mat ai. Pru Mat ai Laika 32:1 hta, “Amyu masha ni gaw dai bum kaw mawshe na na nga nna n yu wa sai hpe mu ma yang, shanhte gaw Aaron kaw grup rai sa hpawng nhtawm, anhte hpe Egutumung kaw na woi wa ai wa, dai Mawshe hta hpa byin sai gaw, anhte n chye saga ai; dai re ai majaw anhte hpe lam woi na hpura langai anhte a matu galaw ya mi ngu nna tsun ma ai.” Bai Pru Mat ai Laika 32:6 hta, “Hpanng jahpawt manap jau jau aten hta shagu hkungga nat nawng na nga, shanhte gaw yam nga nkau mi la sa nhtawm kaga nkau ni gaw mahku hkungga shan sha ma ai. Amyu masha ni mung lusha poi de shang dung nhtawm lu pyaw sha pyaw ai hte n gang kayut nga ma ai,” ngu ka da ai. Jan nat naw ai makam hte dut sat sumla naw ai makam gaw Tara maigan myu ni a makam rai nga ai. Galoi kaw na hpanng wa ai ngu ai hpe gaw aten hkrak nchye tim, Madu Yesu n shangai shi yang BCE tsa ban 14 daram kaw hpanng wa ai lam chye lu ai. Israel myusha ni gaw tara maigan ni a kasat dang la mayam shatai hkrum ai lam prat hte prat hkum lai wa ma ai. Dai majaw shanhte gaw tara maigan ni a makam lam ni hpe hkau chyap ma ai hpe maram lu ga ai. Mawshe bum ntsa kaw 40 ya 40 na na mat ai majaw shanhte a myit mada shara nnga sai ngu, shinggyim myit hte hkam sha wa na masa hta nga ai. Raitim dai hkam sha lam a majaw shut kataw ai lam hpe Mawshe bai du yu wa ai shaloi, myit malai nna galai shai ai lam nnga ma ai. Myit malai lu nna Mawshe hpanng bai hkan nang ai ni mung nga ma ai. Dai majaw ndai ga san madu na yu ai hte maren Israel myusha ni hta na nkau ni gaw jan nat hte dusat sumla naw ai ni tai mat ai gaw teng na re ngu hta ya lu dat nngai.

(ngut sai)

17. **San:** Jubali ngu ai ga si hpe kaga myu sha ni law law mung jai lang nga ai hpe chye lu ai. Rai yang jubali ngu ai a ga si hte lachyum hpe a tsawm chye na lu na matu chyeju hte naw hta ya na matu ga san hpe san dat nngai. Pang hkak jau gingwang sanpiu ning htawn man lim mare kaw shanu nga ai Lau Yawn a ga san hpe hta ya na nngai. (about the word Jubilee)

Htai: “Jubilee” ngu ai ga si gaw Hebrew “Yobel” ga kaw na yu hkrat wa ai ga si rai nga ai. lachyum gaw sanit ning sanit lang hpring ai shaning hpe tsun ai rai nga ai. Ngu mayu ai gaw 49 ning hpring nna 50 shaning de du shang wa ai shaning hpe tsun ai rai nga ai. Jaw Jau Laika 25: 1-4 hte 8-10 hpe hti yu yang chye na na ga ai. “Sanit ning du shagu Madu hpe shagrau sha-a na matu Karai Kasang Israel myusha ni hpe hkang da ai. Bai sani ning sanit lang ngu na yawng hpawn mali shi jahku ning hpe hti u. Dai hpanh shata sanit a nhtoi shi ya shani e ang ai htingrai htingrat ai shani hta masha langaia mi hpe mungdan ting de pahtau dum garu shangun na rai myit dai. Ndai hku nna manga shi ning du ra ai hpe tsun ndau nhtawm mungdan ting hta shanu nga ai mung maasha nlang a matu shalawt dat lu na ahkang re ai hpe tsun shana na rai myit dai. Shing rai dai shaning laman hta dut kau dat sai sut gan yawng mayawng mi na Madu shing n rai, amyu baw ni hpanh de mung mayam zawn dut kau hkrum sai ni kadai mung shi adum nta de bai wa lu na rai ma ai,” ngu ka da ai. Pahtau dum shangoi ai arai gaw sagu rung rai nga ai. Dai rung hpe “Yobel” ngu shamying ma ai. Chyum laika hta rawng ai hte maren, (50) shaning de shang wa ai shanig hpe Jubilee shaning ngu shamying hpanh ma ai. Karai Kasang hpe kap ai mara hka mung dai shaning hta yawng shaprai kau ya ai hpe hkam la lu ma ai. Shinggyim masha shada kap ai hka hpe mung shada raw ya ra ma ai. Dai gaw Yaweh Karai kasang Israel myusha ni a matu jaw da ai laklai chyeju langai mi re ngu hkap la ma ai. Shawng de gaw (50) ning hpring jang she jubilee poi hpe kalang galaw lu ma ai. Raitim, hpanh daw de jubilee shaning hpe shi a tsang hte tsang masat da hpanh wa ma ai. Madung Yaw shada lam gaw prat shagu na shinggyim masha ni Karai Kasang a chyeju hpe shakawn lu na hte, shi hpe wa ra ai mara hka hpe shaprai hkam la lu na matu rai nga ai. Dai majaw jubilee shaning a (25) shaning hpe “silver Jubilee” Gum Hpraw Jubilee, (50) shaning hpe “golden Jubilee” Ja Jubilee, (75) shaning hpe “Diamond Jubilee” Lungseng Jubilee ngu shamying ma ai. Jubilee a lachyum hte seng nna ga san ai Lau Yawn hte shiga madat nu wa hpu nau ni yawng Jubilee chyeju hkam la lu nu ga akyu hpyi ya let Ga san hpe ndai kaw jahkring da na nngai.

(ngut sai)

18. **San:** Wa Jau ahte a Catholic Nawku Hpung gaw Madu Yesu n du Sa Shi kaw na nga AI kun I? Madu Yesu du Su AI kaw na she nga hpanh AI kun I? Lai sai ten hta Sumprabum jau ginwang, Su yang mare hta nga lai wa nna, ya ten Malaysia mungdan hta du taw nga ai, Patrick Kawbu Hkun Tu a ga san hpe htai ya na nngai. (Church history)

Htai: “Catholic” ngu ai ga si a lachyum hpe shawng htai ya mayu nngai. Catholic ngu ai ga si gaw Greek ga “καθολικός (katholikos) kaw na yu hkrat wa ai rai nga ai. Shi a lachyum gaw english hku “Universal Church” “n-gawn tawa hte seng ai” ngu ai rai nga ai. Tsun mayu ai gaw nga yawng nga pra hte seng ai Nawku Hpung ngu ai lachyum rai

nga ai. “Catholic Church” Kahtawlic nawku hpung ngu ai ga si hpe Antioch kaw na San Ignatius (AD 50- 140) lahtak hta shamyng hpang ai re. San Ignatius gaw Nawku Hpung labau hta jau dik laika ka sara ni kaw na langai rai nga ai. Shi gaw Antioch kaw na Saradaw rai nga ai. Shi jai lang da ai laika ga gaw latin ga rai nga ai; hpang daw de na latin ga si ngu mung tsun mai ai; hpa majaw nga yang Greek ga si kaw na hta la ai ga si sha re ai majaw rai nga ai; Shi lang da ai ga si gaw “Catholicus” ngu ai rai nga ai. Lachyum gaw shawng de tsun ai hte maren sha rai nga ai. Shawng daw de gaw Madu Yesu a hpang hkan ai ni hpe Christian ni ngu sha shamyng ma ai. Lachyum gaw “Christ” Hkristu ngu ai rai nna, “Christian” ngu ai gaw Hkristu a hpang hkan ai ni ngu ai rai nga ai. Catholic church ngu ai gaw shawng de tsun sai hte mare, “n-gawn tawa hte seng ai” Nawku hpung ngu ai rai nga ai. Catholic Nawku hpung daju Roma de htawt mat ai hpang gaw “Roman Catholic” ngu bai hkam la ma ai. “Roman Catholic” ngu ai gaw Roma kaw nga ai Sarabyin a up hkang ai npu e nga ai nawku hpung ngu ai lachyum rai nga ai. Nawku hpung mying hte seng nna nchye na shi ai ni a matu gaw shuk ai lam ni nga na re. Hpa majaw nga yang Kahtolic nawku hpung hpe sha mying amyu myu shamyng lai wa ai majaw rai nga ai. Mying galai shai wa ai raitim lachyum gaw maren sha rai nga ai; ngu mayu ai gaw grau dam lada ai ga si hpe jahtuk jai lam wa ai lam sha rai nga ai. Hkristan masha ni garan ginhka wa ai hpang Madu Yesu gaw de da ai, kasa ni kaw na yu hkrat wa ai, teng man nawku hpung ngu ai gaw gara mahtang re kun ngu myit um-ang hpa law law nga lai wa ai. “Eastern Church” , “Western Church”, “Protestant” ngu ai nawku hpung law law garan wa ai. Dai Nawku hpung mying kata kaw pyi mying garan ai lam ni law law naw nga nga ai. Ga shadawn – “Eastern Orthodox Church”, “Oriental Orthodox Church”, “Church of the East”, “Anglicans”, “Lutherans”, “Methodists” ngu ai nawku hpung mying ni law law nga nga ai. Cahtolic Nawku hpung gaw Madu Yesu gaw de da ai, Kasa ni kaw na yu hkrat wa ai, mara lu ai ni jawm pawng ai, Chyoi Pra ai Nawku hpung, Langai hta sha jawm pawng ai nawku hpung ngu ai rai nga ai. Hpu nau wa san ai ga san hpe htai ga nga yang, Nawku hpung ngu ai gaw Madu Yesu hkum nan gaw de da ai nawku hpung rai nga ai. Madu Yesu ngu ai wa gaw Ga shaka dingsa prat hta Yaweh Karai Kasang, Myihto ni hku tau nau myihto da ai hkye la Madu Messiah nan rai nga ai. Dai majaw Makam masham gaw Karai Kasang hpan da magam hpang ai kaw na nan hpang sai rai nga ai. Raitim, shi a prat hta hkan nna, makam hpung mying hpe jai lang ai shai wa ai rai nga ai. Makam masham gaw Karai Kasang hpan da magam galaw ai kaw nna nan shinggyim masha ni hta hkri dun wa ai rai nga ai. Shawng de tsun dan sai hte maren “Catholic” ngu ai mying gaw Antioch na Saradaw Ignatius a lak htak (AD 50 hte 140) lapran hta jai lang hpang wa ai re ngu htai ya lu nngai. Ga san san ai Patrick Kawbu Hkun Tu hte rau shiga madat ni yawng Nawku hpung labau hpe grau chye na wa let makam masham ngang kang wa mu ga RVA Jinghpaw Nsen Shapoi Dap magam gun ni akyu hpyi ya dat ga ai.

(ngut sai)

19. **San:** Wajau e, karai kasang a magam gun ai mi rai rai, magam n gun ai mi rai rai ma jahkrat yu sai ni karai kasang a magam mai gun ai kun? Shwili jau ginwang dingga nga nong pa na Maran Hkawn Ling a ga san hpe htai ya na nngai. (abortion)

Htai: Kahtawlik nawku hpung gaw ma shabrai ai magam yawng hpe ninghkap ai re. Ma shabrai ai magam gaw mara kaba re ai ngu sharin shaga da ai re. Kahtawlik Nawku Hpung a Canon law Tara Upadi number 1398 gaw dai lam hte seng nna ja hkrat da ai tara rai nga ai. Can.1398 “A person who procures a completed abortion incurs a latae sententiae excommunication,” ngu ka da ai. Canon law Tara hta tsun da ai gaw Ma shabrai ai lam gaw mara kaba ai hpe chye ninglen yaw shada myit hte nan ma shabrai ai lam dan dawng ai rai yang Excommunication ngu ai Nawku Hpung Shinggan de shi a shi na shale kau ai hkum sai rai nga ai. Ndai tara gaw Nawku Hpung labau grai jau ai kaw nna nan jahkrat da ai rai nga ai. Dai zawn jahkrat da ai mung chyum laika buk hta na sharin shaga ai lam ni hpe lakap nna sharin shaga da ai rai nga ai. Ga Shaka Dingsa chyum laika buk hta na Ning Pawt Ning Hpanyang Laika Daw Kaba langai hpanyang ai kaw Karai Kasang gaw Shanhte hte bung ai Shinggyim La sha (Adam) hte Num sha (Eve) hpe hpan da ai. Hpan da ai a yaw shada lam gaw, Hkungran shakramentu hkam shagu sharin shaga ai, Madu wa hte Madu Jan shada tsaw ra na matu rai nna, kasha mayat maya na matu rai nga ai. Lu la ai kashu kasha ni hpe bau kaba na matu mung rai nga ai. Dai majaw ma shabrai ai ngu ai gaw, Karai Kasang a hpan da magam rai nga ai mayat maya lam hpe ninghkap ai tai wa ai. Nawku hpung gaw dai zawn mara galaw ai hpe ja ja tara la ai rai nga ai. Dai majaw 1591 shaning, Wa Sarabyin Gergory XIV gaw dai ma shabrai ai mara hpe raw dat ya lu ai gaw Sarabyin sha ahkaw ahkang nga ai ngu tara ja hkrat lai wa ai. Hpanyang daw de Saradaw ni hpe gaw ahkaw ahkang jaw ai lam nga wa ai. Sasana ginra ni hta hkan nna, Local Ordinary ngu ai Lit hkam saradaw a ahkaw ahkang hte Jau ni hta na dai mara hpe raw dat ya lu ai lam ni mung nga wa ai rai nga ai. 1983 shaning gawde da ai canon law upadi hta Excommunication ngu ai Nawku hpung kaw na shale kau hkum ai mara dam ni gaw (1) Canon no 1364 Apostates, heretics, and schismatics ni rai nga ai; dai ni gaw, Nawku hpung a kri madung makam masham hpe nhtan shai ai hku sharin shaga ai ni ngu chye na da ga. (2) Canon. 1367 Desecration of the Eucharist, Misa Hkungga hpe jahprak ai ni rai ma ai ngu chye na da ga. (3) 1370 A person who physically attacks the Pope, Wa Sarabyin hpe yaw shada myit hte ta du let hkra machyi shangun ai wa ngu matsing da ga. (4) Canon 977/ 1378 A priest who in confession solicits another to violate the Sixth commandment, Karai Kasang a tara kanu lam (10) hta na (6) ngu ai tara rai nga ai “Masha ni a madu jan hpe shut hpyit nna dai wa hpe mara bai raw ya ai lam galaw ai Jau gaw Excommunication mara dam hte jeyang ai hkum na rai nga ai. (5) Con. 1382 Wa Sarabyin sha shatai lu ai Saradaw aya tang ai rai yang dai Saradaw mung Excommunication mara dam hte jeyang ai hkum na rai nga ai. (6) Can. 1388 A priest who violates the seal of the confessional; Mara raw sakramentu hkam la ai wa a mara ni hpe bai tsun shapraw ai Jau mung Excommunication mara dam hte jeyang ai hkum na rai nga ai. (7) Can. 1398 A person who procures an abortion; Ma shabrai ai lam galaw ai

wa mung Excommunication mara dam hte jeyang ai hkrum na rai nga ai. (8) Can. 1329 Accomplices who were needed to commit an action that has an automatic excommunication penalty; Excommunication mara dam je yang hkrum ai ni maga lawm nna shanhte hpang hkan ai ni mung Excommunication mara dam hte jeyang ai hkrum na rai nga ai. Excommunication mara dam hpe masat jahkrat lu ai wa gaw Wa Sarabyin langai sha ahkaw ahkang nga ai hpe mung anhte chye da ra ga ai. Ma shabrai ai mara hte seng nna nawku hpung shinggan de shale da hkrum ai mara dam kaba ai majaw gaw Nawku hpung kata hta magam gun na gaw n mai byin sai rai nga ai.
(ngut sai)

20. **San:** Noah shanghpaw li kaw na yu ai hte Karai Kasang hpe hkungga nawng jau ai nga hpa hte nawng jau ai nga lawm wa ai dumsat hpan ni gaw yi hte la hkrai re nga ai. Nkau mi tsun ai gaw sanghpaw kaw nna yu ai hte re nga ai. hpa dusat hpan re ai kun? Nam lim pa jau ginwang Munghkawng San Luka jawng Wang kaw nga ai Columban Lahpai Zau Bawk a ga san hpe htai ya na nngai. (Bible history about Noah)

Htai: Yuda myusha ni a labau hta gaw Yaweh Karai Kasang hpe shawng ningnan hkungga naw jau ai lam hpe Ga Shaka Dingsa Chyum laika buk hta rawng nga ai. Kaja wa nga yang, chyum laika hta rawng ai hte maren, wan nat hkungga nawng jau ai lam Noah a prat hta grau jau ai kaw na rai sai rai nga ai.

Ningpawt Ninghpang laika 3: 21 hta “Dai Madu Karai Kasang gaw singu krin re ai Adam hte shi a madu jan Eve a matu shanhpyi hpun palawng galaw nna shan hpe shabu jahpun wu ai,” ngu ka da ai. Shanhpyi hpe jai lang ai ngu ai hte du sat langai ngai hpe sat na she lu ai ngu chye na ga ai. Eden sun wang hta Adam yan Eve shut hpyit ai mara a matu hkungga nawng ai mung mai byin nga ai. Ndai mabyin hpe, San Pawlu bai hkai dan ai, Abraham a hkungga hte Hkristu a Hkungga hpe wa shingdaw shabung la mai nga ai (Rom 4:3-8). Mara dat hkyamsa hkam la lu na matu nawng jau ai hkungga gaw sai jahkaw ra ai zawn rai nga ai (Hebrews 9:22). (matsing- Yesu madu a asai jahkaw kau ya ai a marang e, dai ni anhte ni hta sai jahkaw ai lam n ra sai ngu hkam la ga).

Matut hti yu yang, Ningpawt Ninghpang laika daw kaba 4 hta Cain hte Able shan nau a prat kaw wan nat hkungga nawng jau ai lam galaw hpang ai hpe chyum laika hta mu lu ga ai. Wan nat hkungga nawng jau ai gaw shinggyim masha a myit masin hkam sha nna nawng jau ai hpe sam maram yu let Karai Kasang hkap la ai, n hkap la ai hpe bai mu lu ga ai. Myit masin kaja ai wa kanau Able nawng jau ai hpe Karai Kasang hkap la nna, myit masin n tsawm htap ai kahpu Cain a wan nat hkungga hpe gaw n hkap la ai. Shawng ningnan kaw tsun da sai hte maren Yuda ni a labau hta chyum laika hta rawng ai wan nat hkungga hpe htung lailen hku jai lang wa ai gaw Noah a prat kaw na rai hpang wa ai rai nga ai. Hebrew ga hte “ngu ai gaw Hebrew ga hte ka da ai chyum ”korban olah קָרְבַּן עֹלָה, laika buk na shawng ningnan mu lu ai ga si rai nga ai. Dai ga si gaw Noah a hkungga nawng jau ai lam hpe tsun ai rai nga ai. Karai Kasang hpe hkungga nawng jau ai wan nat hkungga nawng jau ai tawn hkungri yawng hkru ai ngu ka da ai rai nga ai. Noah a prat

hta “dai hka gaw nhtoi latsa e manga shi ya du hkra yawm mat nga ai n rai” ngu Ningpawt Ninghpang 7: 24 hta ka da ai hte maren hka sha-u sha-in ai nhtoi grai kaba nga ai hpe mu lu ai. Ningpawt Ninghpang laika daw kaba 8 hpe bai hti yu yang, Karai Kasang hkang da ai hte maren Noah gaw sanghpaw hta shajawn la ai ni yawng hpe bai shayu la nna, Karai Kasang a matu tawn hkungri galaw nhtwm, san seng ai yam nga hte ntsa malen u amyu shagu hte hpe la nna tawn hkungri ntsa e, hkum dingnawng wan nat hkungga nawng jau wu ai, ngu mu lu ga ai. Chyum laika hte maren nga yang gaw, Karai Kasang hpe wan nat hkungga nawng jau ai hta dusat myu hpan yawng lawm ai ngu chye na ga ai. Raitim Ningpawt Ninghpang 6: 19-20 hpe bai hti yu yang, “Dusat yam nga amyu shagu hte ntsa malen u amyu shagu hkrung nga na amtu, dai ni hta na ayi ala ni hpe sanghpaw li kata de jashawn da u,” ngu bai ka da ai. Internet kaw Dr. Nathaniel T. Jeanson htai da ai hpe sumru la na matu kadun ai hku tsun dan mayu ai. Shi tsun ai hku nga yang, chyum laika hta na hkrak la ga nga yang, Noah gaw Karai Kasang dusat yam nga myu hkum sum hpa a ayi ala hpe sanghpaw hta bang shangun ai hte maren bang ai rai yang rai na re. Bai wan nat hkungga nawng jau ai shaloi mung ayi ala hpe nawng jau na re. Raitim, dusat myu shagu na ayi ala gaw n re ai mung mai byin ai. myu hpan langai kaw na gaw ayi rai nna myu hpan langai kaw na gaw ala mung mai byin ai. Dusat shada hkum shan ganawn ai lam gaw myu hpan n bung tim mai byin nga ai. Dai majaw mung dai ni na prat hta dusat myu hpan law law paw nga nga ai mung mai byin ai ngu htai da ai. Ga shadawn langai, sharaw, rawng ten, rawng ba ngu ai myu hpan n bung ai raitim, shada loili bung ai lam nga nga ai ngu Dr. Nathaniel sawk sagawn da ai. Chyum Laika hta na labau mabyin ni hte seng nna hkrak tup bai sagawn lu na matu mung nmai byin ai lam ni naw nga nga ai majaw ndai re ngu hkrak htai na matu gaw yak nga ai. Ga Shaka dingsa na mabyin n kau ni, grau nna “Torah” (Ningpawt Ninghpang, Pru Mat Wa Ai, Jaw Jau, Bu Hkawm, Tara Jahprang laika ni hpe gum hpawn pawng da ai chyum laika buk) ngu ai hpan da magam hte Mawshe a tara ni a lam ka da ai laika buk hta na mabyin ni hpe hkrak tup sawk sagawn na matu grau yak nga ai. Ahkyak ai gaw Noah hte Karai Kasang lapran, shing n rai, shinggyim masha hte Karai Kasang lapran tawn da ai Ga Shaka rai nga ai. Noah hte Karai Kasang lapran tawn da ai Ga shaka hpe Ningpawt Ninghpang laika daw kaba 9 hta hti yang mu lu ai. Dai ga shaka hpe kadun ai hku tsun ga nga yang Karai Kasang shinggyim masha ni hte dusat yam nga ni hpe galu kaba mayat maya shangun na; galoi mung dai zawn je yang ai lam n galaw sana ngu ai rai nna, shinggyim masha maga hku nna mung Karai Kasang hpe aten shagu hkungga nawng jau na lam rai nga ai. Ga san san ai, Columban Lahpai Zau Bawk a ga san hpe ndai hte mi hte htai ya let shiga madat ni yawng chyum laika hpe grau sung ai hku hka ja la lu mu ga akyu hpyi ya dat nngai. Chyeju Kaba sai!
(ngut sai)

21. **San:** A Dam hte E Wa hpe hpan ai gaw mungkan ga kaw re nga ai, rai yang shan lahkawng hpe hpan ai shara gaw grai pyaw ai, E Din sun re lam hpe mu ai. Daini na

mungdan lamu ga sumla hku yu yang gara mungdan kaw ang ai re kun ? Waimaw jau ginwang Maga Yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten maimaw maina RC hpyen yen camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle marip La Nu a ga san hpe htai ya na nngai.

Htai: Hpunnau wa san ai Ga Shaka Dingsa prat na Edin sun gara kaw nga ai ngu ai hpe hkrak chye lu na matu prat hku sawk sagawn lai wa ma ai. Hkrak jaw ai mahtai hpe gaw n jaw lu ma ai. Tim sumru la lu ai mahtai gaw law law nga lai wa ma ai. (1) Karai Kasang nga ai lam hte shi a hpan da magam hpe grau sung ai hku sumru la lu ma ai. (2) Karai kasang a tsaw ra myit hpe grau sumru la lu ma ai. (3) Shinggyim masha ni hta n pawt shut hpyi mara nga ai hpe yin la lu ma ai. (4) Nat sadan a agung alau hte seng nna sumru la lu ma ai. (5) Hkye la magam gaw Adam yan Eve shut hpyit mara galaw ai ten kaw nna nan Karai Kasang Lajang da ai lam hpe sumru la lu ma ai. Dai zawn sha Edin sun hta byin ai mabyin hte wa shingdaw nna sumru la lu ai lam law law nga nga ai hpe mu lu wa ma ai.

Sawk sagawn hpaji ninghkring ni sawk sagawn nna, htang da ai dai Edin sun gaw dai ni na lamu ga man hte jahtuk yu ai shaloi, shara law law hpe mu lu nga ai. Law malawng hkaw la da ai shara gaw English ga hte website kaw ka bang ai hpe tsun ga nga yang: at the head of the persian Gulf, in southern Mesopotamia (now Iraq) where the Tigris and Euphrates rivers run into the sea and in Armenia, ngu tsun da ai. Iraq mungdan hte Armenia mungdan rai nga ai. Labau hta na Dingda Mesoptamia hpe shagawn yu wa yang Tigris hte Euphrates hka lwi shang ai Persian panglai hpunggaw nga ai shara gaw Iraq mungdan hta rai nga ai.

Edin ngu ai ga si gaw, chyum laika ga hta, Hebrew ga “Eden” ngu ai ga si kaw na rai nga ai. De a lachyum gaw english ga hku “delight and pleasure” ngu ai rai nga ai. Jinghpaw hku lachyum gaw ga nga yang “Kabu pyaw ai hte myit pyaw ai” ngu lachyum rai na re.

Bai, dai “edin” ngu ai ga hte bung ai ga si hpe akkadian myusha ni hta “edinius” ngu jai lang da ma ai rai nna, Sumarian myusha ni a ga “eden” ngu ai ga si kaw na la lang ai re hpe sawk sagawn da ma ai. Dai ga si a lachyum gaw english hku “plain” ngu ai rai nna jinghpaw hku gaw “dam pa layang” ngu lachyum rai na re.

Ga Shaka Dingsa na hpan da magam maumwi hte bung ai maumwi Sumerian ni hta mung nga nga ai hpe mung bai mu lu ai. Dai majaw Eden ngu ai gasi gaw Hebrew labau maumwi hte Sumarian labau maumwi lahkawng yan hta lawm nga ai hpe wa mu ga ai.

Ningpawt Ninghpang laika na hpan da magam labau hpe shagawn yu yang, anhte hpe madung jaw mayu ai shiga gaw Karai Kasang nga ai hpe dum hprang na matu hte dai Karai Kasang gaw nga yawng nga pra hpe hpan ai re ngu ai hpe dum chye na matu rai nga ai ngu shawng daw na ga san langai hpe htai ya lu nngai.

(ngut sai)

22. **San:** A Dam hte E wa a kasha gaw Cain hte Abel re ai lam mu chye ai Cain gaw kanau Able hpe sat kau ai hpe mu ai dai re mi shi gaw kaga kahtawng de sa nna num la nna ding hku de ai lam mu ai. Ndai hpe yu yang gaw A Dam hte Ewa hpe pi nhpan ai shaloi kaw nna masha nga taw sai zawn bai wa mu lu ai. Ndai lam hte seng nna, naw tsun dan ya rit, Waimaw jau ginwang Maga Yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten maimaw maina RC hpyen yen camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle marip La Nu a ga san hpe htai ya na nngai.

Htai: Kaja wa san ga nga yang ndai hte seng nna mung ga san law law mai san nga ai. (1) Shinggyim masha yawng gaw Adam yan Eve kaw na sha yu hkrat wa ai rai yang, Cain a madu jan gaw gara kaw na le wa ai kun i? (2) Cain gaw shi a kanau kana ni hpe hkungran la ai ngu ai gaw mai byin na i? Kaga lam hku san na mung naw nga na re.

Ningpawt Ninghpang laika (2:7, 18-19; 1Kor 15:45) hta Adam gaw Karai Kasang shawng ningnan hpan da ai shinggyim masha rai nga ai. Bai Ningpawt Ninghpang (3:20) hta Adam a madu jan hpe Eve ngu shamying ai. De a lachyum gaw “sak hkrung mahkrung yawng a kanu” ngu ai rai nga ai. Nkau ni gaw Cain num la ai hpe sumru nna, Adam yan Eva hpe hpang ai ten kaw na nan kaga shinggyim masha ni mung nga taw sai rai na re ngu sumru da ma ai. Gara mahtang jaw ai, n jaw ai ngu ai hpe mahtai hkrak gaw n chye jaw nngai.

Tim, chyum laika hpe lakap nna sumru yu ga. Shawng ningnan dum ra ai gaw Cain shi a kanau Abel hpe galoi ten sat kau ai ngu ai n ka da ai. Abel hpe sat ai shaloi Cain a asak kade rai sai ngu ma n ka da ai. Chyum laika hta Cain hte Abel hkungga nawng jau hpang ai hpe “aten ram ram na ai hpang” ngu tsun dai ai hpe mu lu ga ai. Lama na dai aten gaw shan nau a asak 50 makau grup yin rai jang, Adam yan Eve a kashu kasha ni law law mayat maya lu sai aten rai nga ai. Hpa majaw nga yang Chyum laika hta nan shan nau hta lai nna kasha kaga law law naw mayat maya ai lam rawng nga ai. Ningpawt Ninghpang 5:3,4 hta tsun da ai hku rai yang Adam a kasha Seth hpe shangai ai shaloi Adam a asak gaw 130 ning rai nna de a hpang 800 ning naw sak hkrung ai lam ka da ai. De ah pang mung Adam gaw kasha law law shaprat nna, a asak 930 ning hta si mat sai, ngu ka da ai.

Yuda htung hking mau mwi hta Adam gaw kasha la sha 33 hte num sha 23 shaprat da ai ngu tsun da ma ai. Dai majaw Cain Abel hpe sat ai ten hta masha law law nga nga sana rai nga ai. Dai kasha ni kaw na bai shaprat ai ni yawng pawng yang 32,000 daram gaw nga sana re ngu sumru da ai lam ni mung nga nga ai.

Bai chyum laika hta Abraham gaw shi a kajan majing (kanau) daw ai Sarah hpe la ai lam Ningpawt Ninghpang 20:12 hta hti yu yang mu lu ga ai. Moses a kawa Amram mung shi a kamoi (kawa a kanau) Yohkebe hpe la ai hpe mu lu ga ai.

Re ai, ten ai, dai ni na aten hta sai bung ai kajan, kamoi ni hpe la ai gaw n htap htuk ai lam rai nga ai. Rai ti mung, Adam yan Eve hpe hpang ai shaloi Karai Kasang tsun da ai hpe bai sumru yu yang, Ningpawt Ninghpang 1: 31 hta, “Karai Kasang gaw shi galaw da sai amu yawng mayawng hpe yu yu nna, grai myit sharawng awng nga wu ai,” ngu ka da ai. Dai hpe yu yang Karai Kasang hpan da ai lam yawng gaw kaja ai lam hkrai rai nga ai ngu ai rai nga ai.

(ngut sai)

23. **San:** Madu Yesu a mying hpe Meshiah, Adam, Yesu, Hkyela Madu nga nna mying grai law ai hpe mu lu ai ndai hpe naw tsun dan ya rit. Waimaw jau ginwang maga yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten waimaw Maina RC hpyen yen camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle Marip La Nu a ga san hpe htai ya na nngai.

Htai: Ndai ga san a mahtai hpe sang lang ai hta maigan ga ni hte rau gaprawn nna sang lang ra na re. Shawng ningnan hpunau Protestant ni a chyum laika hta n lawm ai “Septuagint version” ngu ai Hebrew chyum laika hte seng nna tsun dan mayu ai. Greek ga si “Septuagint” (/ˈseptjuədʒɪnt/, US also /sepˈtjuːədʒɪnt/) ngu ai ga si hpe latin ga hku “septuaginta” ngu bai tsun ai. Lachyum gaw english hku “seventy,” 70 ngu ai rai nga ai (Roma ga laika gaw LXX (70) ngu ai sha rai nga ai. Septuagiant version hpe Yesu Madu n paw pru shi ai tsaban langai a shawng daw hta ka da ai re ngu tsun da ma ai. Septuagiant hta lawm ai laika buk ni gaw (1) Baruch (2) Judith (3) Maccabees Laika langai (4) Maccabees laika lahkawng (5) Sirach (6) Tobit (7) Wisdom ni rai ma ai. Ndai laika buk 7 hpe Kahtawlik Nawku hpung kaw nna chyum laika kaw lawm ai ngu hkap la da ai rai nga ai.

Messiah ngu ai ga si gaw Hebrew ga rai nna lachyum gaw “anionted” namnan chya hkrum ai wa ngu ai lachyum rai nga ai. Hebrew ga si “Messiah” hpe Greek ga hku gale da ai ga si gaw “**Christos**” ngu ai ga si bai rai nga ai. Dai hpe anhte jinghpaw wunpawng ga laika hte “Hkristu” ngu bai jai lang ga ai. Ndai ga si hpe shawng de tsun lai wa sai Septuagint version kaw rawng ai re lam chye lu ai.

Yesu ngu ai ga si mung Hebrew ga si “Yeshua (shr) Y’shua (Hebrew: יֵשׁוּעַ kaw na yu (.hkrat wa ai ga si rai nga ai) Greek ga hku gaw **Iēsous** (Greek: Ἰησοῦς) ngu ai rai nga ai. English ga hte “Jesus” ngu ka ma ai. Lachyum gaw english hku “to deliver or to rescue,” Jinghpaw ga hte gaw “Hkye la na matu” ngu ai rai nga ai.

Adam ngu ai ga si mung Hebrew ga kaw na yu hkrat wa ai ga sha rai nga ai. Lachyu gaw english ga hku “Earth or Ground” Jinghpaw ga hku “mungkan ga” ngu ai rai nga ai.

Yesu mying hpe amy myu shamyng ai gaw chyum laika hta Karai Kasang Myihtoi ni hku ga sad jaw da ai Hkye la Madu hte seng nna jaw da ai ga si ga nau hpe la nna jaw ai rai nga ai. Chyum laika hpe shawng ningnan ka da ai myu ga gaw Hebrew myusha ga rai

nga ai. Shanhte a ga hku ka da ai hpe anhte ni a myusha ga hte gale na shamyng la ai amying ni nga ai zawn, Hebrew ga hpe sha bai jai lang ai amying ni mung nga nga ai. Bai, chyum laika hta myihto ni tau nau myihto da ai hkye la madu Yesu a lam hpe tsun dan ai shaloi, buga ginra hta hkam nna hkamsham nga ma ai hpe chye na hkam la lu na matu ga si ni hpe jai lang ai ga si ga ngau ni shai mat ai hpe mu lu ai. Raitim, Karai Kasang shangun dat ai Hkye la Madu gaw langai sha rai nga ai. Dai majaw Yesu hpe amying shingten amy myu jaw da ma ai hpe mu lu ai.

Yesu hpe Adam ningnan ngu ai gaw Karai Kasang hpan da ai Adam zawn mara galaw na wa n re ai; shi hte rau rai nga ai wa re ai ngu lachyum pru nga ai. Adam hpe hpan ai shaloi kaja dik ai hku hpan da ai. Raitim mara galaw shut nna sumsing mungdan hpe shamat kau ai. Karai Kasang hte tsang gan mat ai. Dai ten kaw nna Hkye hkrang la lam ngu ai ra wa ai. Yesu Madu gaw dai hpe bai shatup ya ai wa rai nga ai. Karai Kasang shi a kasha shingtai hpe shangun dat ai shaloi yaw shada lam kaja dik ai hku shangun dat ai. Yesu Madu gaw dai kaja dik ai yaw shada lam hpe Adam zawn n jahten kau ai. Adam hte Yesu a ntsa byin shangun mayu ai lam Kaja dik ai yaw shadam lam sha rai nga ai. Raitim, Akyu pru ai hta hkan nna shai mat ai. Adam gaw hkrat sum mat ai. Yesu gaw awng dang lam lu la ai. Yesu hpe Adam ningnan ngu shamyng ai rai na re ngu ndai hte mi hte mahtai jaw dat nngai.

(Ngut sai)

24. **San:** Yesu gaw kanau marai manga lu ai lam hpe gaw Mahte 13 hta ka madi madun da ai gaw numsha langai, lahsa mali, dai hku ka ai hpe mu lu ai, nchye na ai wa jau naw hta ya rit, Waimaw jau ginwang maga yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten waimaw Maina RC hpyen yen camp ha shanu nga ai Yawhan Shawle Marip La Nu a ga san hpe hta ya na nngai.

Htai: Anhte ni Jinghpaw wunpawng myusha ni hta kahpu kanau ngu shaga ai hte seng nna grau pyi chye na na re ngu kam ai. Kahpu kanau majing n re ai ni hpe mung amy daw ang jang kahpu kanau ngu shaga ga ai. Masha shada hta sha shaga ga ai nrai nga ai. Wunpawng myusha ni a mau mwi ni hta yu dat yang bum ni hka shi hka nu ni hpe pyi kahpu kanau ngu shaga ai lam ni nga nga ai.

Yesu Madu hta kahpu kanau nga ai gaw ten ai. Raitim, gara hku daw ai kahpu kanau ni rai ta ngu ai hpe anhte ni bai sumru ra ga ai. Mt 13: 55-56 hte Mk 6: 3 hta Yesu a kanu Maria hte shi a kanau ni, Yaku, Yosep, Simun hte Yuda ni a lam hpe mu lu ga ai.

Bai, Mt 12: 46-50; Mk 3: 31-35; Lk 8: 19-21, hpe hti yu yang Yesu a kahpu kanau ni nga ai lam hpe mu lu ga ai.

Chyum laika hta Madu Yesu kaw kahpu kanau ni nga ai lam hpe asan sha tsun da ai. Dai majaw anhte Kahtawlik Nawku Hpung a sharing shaga ai hte seng nna ndai lam hte seng ai ga san ni chya hkring san hkrum ga ai rai nga ai.

Madu Yesu hta kahpu kanau majing ni nga ai, n nga ai ngu ai hpe chyum laika hta hkrak n ka da ai majaw mung rai nga ai. Ka shalawm da n ra ai majaw mung rai nga ai. “Madu

Yesu a lam ka ga nga yang ndai mungkan ga kaw tawn da na shara pyi n law na re,”
Yawhan hkum nan tsun da ai.

Ndai ga san hpe mahtai jaw lu ai lam (4) hpe tsun dan na nngai. (1) Kahpu kanau ngu shaga ai lam (2) Kanu Nu Maria a kasha ni hte seng ai lam (3) Maria mying ai kaga masha ni a lam, (4) Shawng na Nawku hpung masha ni hta law malawng hkap la ai masa lam.

(1). Kahpu kanau ngu shaga ai lam hpe gawn yu ga. Kahpu kanau ngu ai ga si hpe shawng gawn yu ga. Greek ga “adelphos” a lachyum gaw kahpu kanau ngu ai rai ti mung, sai rum ai kahpu kanau majing ni ngu ai hta grau dam lada ai ga si rai nga ai. Dai ga si gaw kanu kawa bung ai kaw na shangai wa ai kahpu kanau ni hpe shaga ai shaloi jai lang ga si rai tim, myu bung ai ni, bai wenyi lam yan hta rau hkawm sa ai ni yawng hpe mung shaga ai shaloi jai lang ai ga si rai nga ai. Ga shadawn, Ningpawt Ninghpang 13: 8, 14: 12, 14 hpe hti yu ai shaloi, Lot gaw Abraham a kahkri, kasha she daw ai raitim, “an gaw hpu nau rai nga ga ai majaw” ngu Abraham shaga da ai hpe mu lu ga ai. Ga gale da ai chyum laika ni hta gaw shawng de tsun ai Hebrew ga shi hte hkrak gale ai lam n nga ai majaw n dan dawng nga ai. Chyum laika hta nan law law mu lu ga ai. Yesu hkum nan dai ga si hpe law law lang jai lang da ai hpe mu lu nga ai. Chyum laika hta grai dam lada ai dai “kahpu kanau” ngu ai ga si a marang e San Pawlu Korintu hpung masha ni hpang de shagun dat ai laika langai 15: 6 hta San Pawlu Yesu hte shi ai hpang hkan ai ni a lam hpe tsun ai shaloi kahpu kanau ngu ai ga si hpe jai lang da ai. “Dai hpang lang lata sha shi a hpang hkan nang ai hpu nau manga tsa jan kaw dan pru wu ai” ngu ai rai nga ai.

(2). Kanu Nu Maria a kasha ni hte seng ai lam

Yesu hte shi a kasa ni Nu Maria hte rau nga ai gaw galang sha n rai nga ai (Yn 2: 1; Acts 1: 14).

(3). Maria mying ai kaga masha ni a lam,

Yaku (James) hte Joseph (Joses) yan nau gaw Yesu a kahpu kanau ngu shaga ai (Mark 6:3) rai tim, shan gaw Yesu a kanu Maria a kasha majing yan n rai ma ai. Kaga Maria a kasha she rai ma ai.

Mahte a laika hta, Madu Yesu wudang hta jan noi si hkam ai shaloi, “Galile mung kaw nna Yesu kaw hkan nang wa ai hte shi hpe galaw daw ai numsha ni law law mung, dai shara e nga nga ma ai rai nna, tsan tsan kaw nna ayu nga ma ai. Shanhte hta Maria Magdalene, Yaku (James) hte Joseph (Joses) yan a kanu Maria, hte Zebedee a madu jan ni lawm ma ai,” ka da ai hpe mu lu ga ai (Mt 27:55-56; Mk 15:40).

(4). Shawng na Nawku hpung masha ni hta law malawng hkap la ai masa lam.

Yesu a kahpu kanau ni hte seng nna, labau hta jau dik ai laika, A.D. 150 hta ka da ai [*Protoevangelium of James*](#), hta lawm ai hpe mu lu ai. Dai laika hta Nu Maria gaw shi a hkawn ji prat hta hkawn set jat ai lam, Joseph hte hkungran ai hpang mung hkawn jat re

ai lam, Joseph n nga mat ai h pang gaida hku nga nna hkawn jat tai ding yang re ai lam ka da ai. Ndai laika buk gaw chyum laika hku n hkap la ai rai tim, Nu Maria hte seng ai hpe jau dik ai labau laika langai re ai hpe sawk sagawn da ma ai.

Nawku Hpung labau hta Alexandria kaw na Athanasius gaw ndai hku ka da ai. “Dai majaw Kasha Karai kasang gaw Kawa Karai Kasang kaw na (by nature) rai nna, Hkawnset Maria kaw nna shangai wa ai rai nga ai (Four Discourses Against the Arians 2:70 (AD 360).

San Jerome mung ndai hku tsun da ai; “Nang tsun ai, Maria gaw hkawnset hku n matut nga mat sai nga! Ngai tsun na, Shi a madu Josehp hkum nan Maria hte seng nna, brangjat hku nga lai wa ai re; dai majaw hkawnset hte brangjat yan kaw nna kasha Yesu hpe shangai ya ai {Perpetual Virginity of Blessed Mary 21 (A.D. 383)}.

San Leo I (Sarabyin) tsun ai; “Nu Maria gaw shinggyim hkum shan sai ganawn ai hku n re ai sha, Karai Kasang a hpung dagu hte na um na sin byin wa ai re; dai majaw na um na sin byin ai shaloi mung, shangai ai shaloi mung, shangai ngut ai hpang mung hkawnset sha naw rai nga ai” {Servons 22:2 (A.D. 450)}.

Dai majaw dai ni na Kahtawlik Nawku Hpung mung dai hte maren sha hkap la sharin shaga ai re. Yesu gaw Nu Maria a kasha shingtai rai nga ai. Raitim, wenyi lam hte seng ai kanu hking htawng mying gaw yawng hte seng ai kanu rai nga ai. Yesu hpe Kasha a lat ngu ai gaw Karai Kasang a kasha yawng hpe woi ningshawng ai kahpu ba hku hkap la ai mung rai nga ai (Catechism of the Catholic Church 501).

(Mark 3:31-35) (Matt 13:55; Mark 3:31; Luke 8:19; John 2:12, 7:3; Acts 1:14; Gal 1:9)
(John 2:1; 19:25; Acts 1:14) (Matt 27:56) (Mark 15:40) (John 19:26-27)

(ngut sai)

<https://www.catholic.com/magazine/online-edition/jesus-had-brothers?>

25. **San:** Myan hpunggyi ni lam hkan e alu hkap ai hta hkristan hpung masha ni kaw n alu jaw bang yang jau ni hte lit hkam tara hkaw sara ni gara hku mara mu wa na hte nta hkan thilashin ni alu sa hkap yang alu jaw bang yang mung gara hku mu wa na ta?, ngu ai hpe chye mayu ai hte hpawn yawng na la na matu san mayu ga ai. Anhta nawku hpung masha yawng alu bang yang bang hkyen yang galang bang ngut yang galang kawa kasha kumla galaw yang karai kasang a man hta htap htuk ai lam rai nga kun? Lawan Jau Ginwang, San pra mare kaw na Yawhan N-gang Mung Ran a ga san hpe htai ya na nngai. (church's teaching about donation and faith)

Htai: Buddah hpunggyi ni hpe Buddah hpung masha ni daw jau ai lam hpe shawng kadun ai hku yu sumru yu ga. Buddah hpung masha ni a matu shanhte a Buddah hpunggyi ni hpe daw jau na lit nga ai. Daw jau ai lam mung laklai ai lam rai nga ai hpe anhte yawng chye ga ai. Buddah hpunggyi ni mare lam ntsa pru ma ai. Shanhte nga ai Buddah hpunggyi jawng de sa daw jau ai mung nga ma ai. Buddah hpunggyi ni gaw

Buddah hpung masha ni hta ra nga ai wenyi lam yan, shanhte a makam masham lam yan, hkum hkrang myit masin hte seng ai lam ni hpe Baddah a sharing shaga ai hte maren lam woi awn ya ma ai. Ndai gaw Buddah hpunggyi ni hte Buddah hpung masha ni lapran shada daw jau ai lam rai nga ai. Shada matut mahkai, mahkri shawn nga ai hpe mu lu ga ai.

Buddhas makam hta Buddhas hpunggyi ni hpe malu masha jaw ai ni gaw makam ngang kang ai ni, makam masham kaba ai ni galaw ai bungli mung rai nga ai. Dai zawn buddhas hpunggyi ni hpe daw jau ai a marang e shanhte hkum nan a wenyi shat hpe mung hkam la lu ai ngu kam sham ai rai ma ai.

Rai yang anhte Buddhas n re ai ni dai hku galaw yang shanhte a makam hpe hkan ai tai mat sai kun? sumru yak ai lam mung nga na ma ai.

Makam masham Hpung shagu hta makam ngu ai nga ai; Dai makam hte seng nna sharin shaga ai lam mung nga ai. Moral ngu ai shinggyim arawn alai, laikyang hte seng nna sharin shaga ai lam mung nga ai. Hku hkau kanawn mazum lam hte seng nna sharin shaga ai lam ni mung nga nga ai. Tara upadi mung makam masham hpung shagu hta nga nga ai.

Buddhas n re ai ni Buddhas hpunggyi ni hpe daw jau ai gaw shinggyim lailen masa hku daw jau ai rai nga ai. Mungkinan ntsa hta makam masham lam hta gyip ai hku hkawm sa ai gaw myit gyip ai nawku hpung tai mat na rai nga ai.

Buddhas hpunggyi ni mung shinggyim masha ni rai ma ai. Shinggyim masha shada daw jau na matu Karai Kasang hkang da nga ai. Shanhte hpe daw jau ai gaw shanhte hpe naw ai n rai nga ai. Anhte Kahtawlik nawku hpung makam masham hta san pra ai ni hpe kam hpa mai ai lam sharin shaga da ai. Raitim, san pra masha ni hpe naw ai n rai nga ai.

Makam hpung a sharin shaga ai gaw dai makam hpe kam ai ni a matu ahkyak madung rai nga ai. Sasana galaw ai hta dai makam hpe hkap la ai ni gaw dai makam hpung sharin shaga ai hta lawm mat sai rai nga ai.

Shinggyim hku hkau lam, shinggyim lailen hte maren nga pra ai gaw makam madang de n du shi ai. Shinggyim masha shada daw jau hkak na matu Karai Kasang hkang da nga ai hta Tinang a makam nawku hpung a sharin shaga ai hte maren shada daw jau ai gaw kaja dik rai nga ai.

Dai majaw ndai shawng na ga san a mahtai gaw Buddhas hpunggyi ni hpe daw jau mai ai. Raitim, tinang daw jau ai gaw gara madang hku daw jau ai kun? Buddhas makam hku daw jau ai kun? Tinang a nawku hpung sharin shaga ai hte maren shinggyim lailen masa hku daw jau ai kun ngu ai gaw ahkyak dik rai na re ngu htai dat ya lu nngai.

Lahkawng ngu na ga san a mahtai gaw Nawku hpung a makam masham hte Sasana magam re ngu hkam la let mai kaja ai magam galaw ten hta rai tim, shut hpyi gawng kya ai ten hta rai tim, Wudang masat galaw ai gaw kaja dik ai lam rai nga ai hpe nawku hpung kaw nna sharin shaga ai rai nga ai. Htuk ai, n htuk ai ngu ai gaw masha kaga ni hpe dingbai dingna jaw ai mung n rai, tinang hkum nan mung hkra machyi wa ai lam n nga ai rai yang gaw, dai tinang a makam hta hkawm sa ai gaw kaja dik ai rai na re.

Htuk ai, n htuk ai ngu ai hpe anhte tingkyen hkam la ai hta mung hkan wa chye ai. Dai majaw, ngai myit ai mang ai gaw jaw taw ai kun? shut taw ai kun? atsawm sha myit sumru yu ra ai. Tinang tingkyen hkrai sumru la ai rai yang n hkumtsup ai lam nga wa chye ai. Dai majaw, nawku hpung a sharin shaga ai hpe gaw hka ja ra na re.

Wudang masat galaw ai gaw Karai Langai, Atai masum hpe sakse hkam ai hte Madu Yesu si hkam ai lam gaw mungkan masha yawng hpe hkye hkrang la na matu re ngu ai hpe sakse hkam ai; bai, tinang a makam masham hpe sakse hkam ai lam rai nga ai. Tsun ga nga yang Sasana galaw ai mung rai nga ai. Kumla hkrang hte akyu hpyi ai rai nga ai hte mai kaja lam galaw ai rai nga ai majaw mung, masha ni hte tinang hkum hpe hkra machyi ai lam mung n nga ai majaw mung, wudang masat galaw ai gaw tinang hkum nan hte masha yawng akyu chyeju hkam la lu na matu re majaw aten shagu galaw lu ai gaw kaja dik re ngu mahtai jaw dat lu nngai.

(ngut sai)

26. **San:** Tinang du hkawm ai mungdan shing nrai buga shara hta nawku jawng ni nnga ai yak hkak ai htam shi alu ni bang na mung grai yak ai majaw dai ni a matu hpung sara ni myitsu kanu kawa ni bawng ban nna htam shi group ni hpaw ninghtan ya ai, Phone hta (hawng pau=红包) nhpaw da ai ni a matu gaw yak hkak nga ai. Dai majaw htam shi hpe nbang lu ai. Dai hpe tinang gaw kade lu tam la lu ai hpe matsing da nna bai lu tam ai shaloi tinang buga de du wa ai ten hta bai nmai bang na kun.? Chyeju hte naw htai ya rit. Waimaw jau ginwang, Maga Yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten Waimaw maina RC camp kaw shanu nga ai, Yawhan Shawle Marip La Nu a Ga san hpe htai ya na nngai. (Tax in the Church)

Htai: Ndai masa hta rai yang gaw mai ai ngu kadun ai hku htai ya mayu ai. Ya na prat hta madang tsaw ai hku gumhpraw ni hpe shalai mai ai lam ni law law nga nga ai. Dai lam ni hku mung mai nga ai. Ndai ga san san ai wa hkum nan htam shi hte seng nna grai chye na sai masa hta nga ai hte myit kaw bang da ai hpe mu lu ai majaw htam shi hte seng ai lam hpe alak mi n htai ya sai yaw. Ga san san ai Yawhan Shawle Marip La Nu hte shiga madat ni yawng ngwi pyaw hkam ja ai hte myit ai lam awng dang u ga RVA Jinghpaw Nsen Dap magam gun ni akyu hpyi ya dat nngai.

(ngut Sai)

27. **San:** No.1/ Ya ngai mung amyu nbung ai Miwa amyu sha hte dinghku de ai, Hpu nau Miwa ni gaw nta masha kanu kawa,kaji kawoi ni langai ngai nnga mat ai shaloi di-u makau kaw mang hpe hpai kau ai du hkra lahput hput di nga ma ai,dai hku anhte Karai Kasang hpe hkap la kam sham ai ni galaw yang mara lu na kun,ngai gaw mara lu na shadu ai,bai manang nkau mi bai tsun ai gaw mara nlu na re nga ma ai,kadai tsun mahtang Jaw na kun? No.2 / Bai jinghpaw shata,shata 7 kaw nhtoi 15 ya tup hta mung shanhte a nta na nnga mat wa sai kaji,kawoi ni hpe saboi kaw malu masha ni tawn nna shaga Jaw ma ai, dai zawn re ni hpe shaga Jaw kau sai malu masha hpe anhte Karai

Kasang hpe hkap la kam sham sai ni lusha yang mara lu na kun.? Prang hkudung jau ginwang Jahkai kaw na,ya Miwa mung Thin Chung kaw du nga ai Teresa Gawlu Doi Ling a ga san hpe htai ya na nngai. (Funeral Service)

Htai: Shaning hkying kaba hku na sai labau sakse ni nga nga ai myusha ni hta Miwa ni mung lawm nga ai. Mungdan grai kaba ai hte myusha mung grai law ai majaw makoi mayam hte seng nna ginra langai hte langai shai hkat ai lam ni nga ma ai. Makoi mayam ai hte seng nna mung grai shuk ai lam chye lu ai.

Miwa ni a makoi mayam htung lailen mung anhte kaga myusha ni zawn sha makam hpung ni a shingkang ka-up ai lam ni law law nga ai nga tsun da ma ai.

Miwa ni makoi mayam htung lailen hta si ai wa a moi mang, grau nna asak kaba sai ni, hpe gaw nhtoi law law da chye ma ai hte si mat sai wa a wenyi matu gumhpraw law law jai lang chye ma ai. Makoi mayam lamang hpe mung asak hta hkan nna galaw ma ai lam chye lu ai.

Makoi mayam lamang hpe ngam nga ai nta masha ni lajang ya ma ai rai nna, moi mang a makau kau shi a dum nta masha ni nyup ai sha, dung let sin nga ra ma ai. Dai hpe **shou ling** ngu shamyng ma ai. Nhtoi gaw 7 ya na ai re ten ai. Ndai gaw shanhte miwa ni a htung lai rai nga ai. Dai zawn re ai Miwa ni a htung lai hpe gaw ndai ga san san ai nau na wa grau chye na re.

Kahtawlik nawku hpung a makam hta bai yu ai shaloi mung, nawku hpung a htung nga ai hte maren galaw ai rai nga ai. Dai zawn sha kaga makam nbung ai ni mung shanhte a makam hte maren galaw ma ai. Makam bung shada rai tim, htung hking nbung ai mung makam hpung shagu kaw bai nga ai.

Kahtawlik Nawku Hpung a sharin shaga ai hta, makam masham akri madung rai nga ai “Dogma” sharin shaga lam hte, Nawku Hpung a sharing shaga ai “Doctrine” ngu ai nga ai. Bai Nawku daw jau ai hte seng nna gaw liturgical service ngu ai rai nga ai.

Ya san ai gaw liturgical service ngu ai Nawku dawjau htung lailen hte grau seng na re. Kahtawlik Nawku Hpung hta nawku dawjau lamang ni hpe galaw ai shaloi akri madung ahkyak ai nawku daw jau lamang ni hpe hkrak hkan ra ai ngu sharin shaga da ai.

Ga shadawn, sakramentu chyeju kumla ni hpe hkam la ai shaloi hkan e, Nawku hpung masat da ai htung lailen hte hkrak hkan nang ra ai. Tinang myusha htung lailen hpe gaw nawku hpung woi buga Saradaw ni kaw nna dai buga myusha ni a htung lai len ni hpe sawk sagawn nna she Kahtawlik nawku hpung a nawku daw jau htung lai len hta jat bat lu mai ai, n mai ai hpe Sarabyin Rung de tang shawn nna, ahkaw ahkang lu jang gaw dai hpe jai lang mai ai. Raitim, Nawku hpung a htung lailen ni hpe gaw nmai di kau ai.

Lachyum gaw kam sham ai myusha ni a htung lailen ni hpe mung nawku hpung gaw manu shadan ya ai; hkap la ya ai. Raitim, nat jaw ai, shinggyim lailen hpe hkra machyi kaba shangun ai lam ni gaw nmai ai re.

Ga san a mahtai gaw Moi mang a makau kaw nga lawm ai gaw mai nga ai. Nga lawm let tinang a makam hte maren akyu hpyi ya mai nga ai. Lahput hpu di ai mung hkung ga lara di ai lam she rai na re ngu kam ai. Si mat ai masha, shing n rai, nat hpe naw ai gaw n rai

na re. Dai re majaw gaw shinggyim hku hkau lam hte kanawn mazum lam yan hta bai shinggyim lailen hta Karai Kasang shaje hpe naw ai n rai jang, shing n rai dai kumla n rai jang gaw mai nga ai.

Makam masham hpung shada hkung ga manu shadan hkat ra ai. Dai zawn hkung ga manu shadan ai gaw Karai Kasang shaje hpe nawku ai n rai nga ai.

Ngam nga ai nta masha ni si mat sai nta masha ni a matu malu masha hpe shaku kaw tawn nna daw jaw ai mung shanhte hkap la da ai mai kaja lam rai na ai. Dai hpe anhte makam n bung ai ni gaw hkung ga ya ra ai.

Si mat sai ni hpe shaga jaw ai malu masha hpe ngam nga ai dum nta masha ni bai sha ma ai kun, bai n sha ma ai kun gaw n chye ai. Lama na bai sha ma ai rai yang shanhte ni hkam la ai dai lailen gaw kaning re ai makam re kun? Shawng de tsun da sai hte maren nat hpe jaw ai nrari yang gaw mai sha lawm ai rai nga ai. Raitim, Akyu hpyi na sha ra ai. Galoi mung malu masha sha maw yang akyu hpyi na sha ra ai hpe gaw dum hprang let hkan shatup nga ga.

(ngut sai)

28. **San:** wa jau e, ya anhte nga ai ko noku jong mung n nga ai; bai n na hpung masha mung n nga ai; bai n na madu Yesu a sumla ni hpa mung n nga ai ko a kyu hpyi ai; kam go kaja ai kun chye ju hte htai ya rit. Zaubun jau aseng Maria Sara ninghtawn Ban Hkung Yang mare kaw nga nna, ya ten Miwa mung Hungho kaw du nga ai Rita pausang Bawk Pa a ga san hpe htai ya na nngai. (church and faith)

Htai: Kahtawlik Hpung masha shagu chye da ra ai makam gaw Kahtawlik makam gaw Atai masum Karai langai Karai Kasang hpe nawku ga ai re. Kawa, Kasha, Chyoi Pra ai Wenyi Karai Kasang hpe nawku ga ai re. Kawa Karai Kasang gaw, Kasha Karai Kasang, Chyoi Pra ai Wenyi Karai Kasang ngu anhte shaga ga ai rai tim dai masum gaw langai sha re ai Karai Kasang rai nga ai. Atai masum Karai Langai Karai Kasang gaw langai hta sha kam sham nna hpawng de nga ai Kahtawlik Nawku Hpung a makam nan rai nga ai.

Hpung masha kadai n nga tim Karai Kasang gaw ngai hte rau nga nga ai; Shinggyim masha yawng hte rau nga nga ai; Shinggyim masha shagu hte rau nga nga ai. Karai Kasang shinggyim masha shagu hpe n kau da ai. Yesu Madu shi langai chyu sha simsa ai shara de sa nna akyu hpyi ai lam chyum laika hta law law lang mu lu ga ai. Tinang a makam hte maren, nawku daw jau ai lam galaw ai gaw makam n bung ai ni a lapran tinang a makam hpe sakse hkam ai lam mung tai nga ai.

Mawshe Karai Kasang a tara kanu lam (10) hpe sa la ai shaloi Sinal bum ntsa de shi langai hkrai lung wa ai. Karai Kasang mung shi hte sa hkrum ai hte Karai Kasang a tara kanu lam (10), shi hpe jaw dat ai.

Madu Yesu tsun ai nanhte ni marai lahkawng masum hpawng de nna ngai na mying gang let akyu hpyi yang ngai nanhte a lapran kaw nga nga na nngai. Nanhte hpyi ai hpe mung ngai jaw na nngai ngu tsun da ai gaw anhte ni shi hta kam sham ai myit the anhte kam sham ai ni kahkying gunding lam nga na matu tsun ai rai nga ai.

Yesu tsun da ai lam langai naw sumru yu ga. Yesu tsun ai akyu hpyi ai shaloi chyinghka la kau nna kadai nmu ai shara kaw akyu hpyi ai rai yang, dai hpe mu ai Karai Kasang gaw na a akyu hpyi nsen hpe na lu nna hkap la shaman ya na ra ai ngu tsun da ai.

Dai majaw gaw anhte ni kam sham ai Karai Kasang hpe tinang hta byin nga ai masa a majaw nawku daw jau akyu hpyi ai lam n lu galaw ai ngu gaw n nga ai. San Pra ai masha law law shanhte hpe zingri zingrat nga ai aten kaw nan Karai Kasang kaw akyu hpyi ma ai. Hkyela Madu Yesu Hkristu hpe sakse hkam lai wa ma ai. Dai zawn gwi gwi hte shanhte a makam hpe shapraw dan ai majaw mung San Pra ai masha tang ai hkrum ma ai. Sanhte a makam masham hpe shadan shadawng ai a majaw mung sat kau ma ai. Raitim, Karai Kasang gaw shanhte hpe htani htana asak bai jaw ya ai.

Bai nna, hpunau wa myit hta nkrem ai lam rai nga ai Madu Yesu a sumla nnga ai lam hpe tsun dan mayu ai. Kahtawlik Nawku Hpung gaw Sumla hpe naw ai nawku hpung n re ai. Shawng de tsun da sai hte maren, atai masum Karai Langai hpe nawku ai ni rai ga ai.

Karai Kasang hte shi hte seng ai ni a sumla hpe jai lang na matu gaw ahkang jaw ai; n gun ma jaw ai. Hpa majaw nga yang, Karai Kasang hpe hkrang shapraw ai, Nu Maria hte rau lamu kasa ni hte san pra ai ni a hkrang sumla hpe jai lang na matu Kahtawlik nawku hpung n gun jaw ai re. Raitim, dai sumla hpe nawku ai gaw n rai ga ai. Dai sumla hkrang shapraw ai gaw anhte ni kam sham ai Karai kasang hpe hkrang shapraw ai; anhte ni kam hpa ai san pra ai masha ni hpe hkrang shapraw ai she rai nga ai. Madu Yesu a sumla n nga tim, Madu Yesu gaw anhte a shawng hpang pai hkra hte anhte a salum hta nga nga ai re. Ga san san ai nau na wa hte rau, dai zawn hkrum sha nga ai ni yawng tinang a makam hta ngang kang ai hte hkawm sa nna makau grupyin ni hta Madu Yesu hpe sakse hkam sa wa lu mu ga akyu hpyi ya let ndai hte mi hte ga san hpe htai ya dat lu nngai. Chyeju kaba sai.

(ngut sai)

<https://www.catholic.com/tract/do-catholics-worship-statues>

29. **San:** X'tan masha langai nat jaw ni kaw wa n na machyi kaba hkrum nga ai shaloi n ta masha ni kaw n na shaba wawt ai nat galo ya ai rai tim dai machyi masha wa gaw n chye ai machyi mai yang she chye ai dai hku rai yang mara chye lu wa ai kun? bai n na anhte x'tan hpung masha ni nat shan sha jang mara chye lu wa ai kun chye mayu ai chyeju hte naw htai ya rit. N-shon jau ginwang Prang Ngawn, Kumsai gahtawng kaw na Roza Lahpai nang Nan a ga san hpe htai ya na nngai. (about nat jaw and faith)

Htai: Hkristan masha langai Nat jaw ai ni kaw ai ai ngu ai gaw gaw kaning re masa hpe tsun mayu ai re kun gaw hkrak n chye ai. Jinghku masha hku sa nga lawm ai kun, shing n rai, num wa ai hpe tsun ai kun? Dinghku de ai n re ai sha jinghku masa hku, shing n rai, bungli masa hku nga lawm ai rai yang gaw mara n lu ai ngu tsun mai nga ai. Raitim, hpang de gaw dai zawn n galaw mu ga matu tinang a makam masham hpe tsun sang lang dan ra ai. Hkristan masha langai mi a matu gaw Karai Kasang shaje hpe n mai nawku ai. Karai Kasang hte shi hkang da ai lam ni hte n-htan shai ai magam ni n mai galaw ai.

Moral law ngu ai “shinggyim kyang lailen hte seng ai tara” hta “weakness” nchye na shut ai, “Ignorance” chye tim ndum mat ai majaw shut ai, “knowingly” chye ninglen shut ai lam ni nga ai. Shawng na lang gaw n chye ai majaw shut ai rai sa. Raitim, dai n kaja ai re ai hpe chye ninglen bai galaw ai rai yang, shing n rai, ahkang bai jaw ai raiyang mara tai nga ai. Ndum na shut ai lang law wa jang dai shut ai wa a matu tsang shara nga wa ai. Chye ningleng shut ai gaw grau mara kaba nga ai.

Nat jaw shan sha jang mara lu ai i? gara hku hkam la na sha ai kun? Nang Hkristan masha langai rai nga ninglen, nat hpe hkrit ai majaw, shing n rai, nat hpe nawku ai myit hte sha ai kun? Tinang a myit hta gara hku hkam la na sha ai kun? Nat hpe nawku ai mung n rai, nat hpe hkrit na mung n rai jang gaw mara n lu ai. Raitim, akyu hpyi na sha ra ai hpe gaw galoi mung dum ra ai. Tinang hkum tinang atsawn sawn dinglik yu ra ai. Hkristan masha langai mi a matu nat jaw ai malu masha hpe akyu n hpyi ai sha sha yang gaw hkrit tsang shara nga ai. Malu masha lu sha shagu akyu hpyi nna sha ga. Malu masha sha ngut jang mung chyeju dum akyu hpyi ga tsun ga ngu shi ga madat ni yawng hpe n gun jaw let ga san hpe ndai hte mi htai dat ya lu nngai.

30. **San:** Wajau e, ja gumhpraw shing nrail mayak lam amy myu a majaw "Hkungran Sakramentu!" nhkam la shi ai shaloi, la kasha hte num kasha gaw grai tsawra hkat ai majaw Tara Rung hta Ta Masat htu nna arau nga sha ai ni hta Mara nga ai kun? Chyeju hte alu sha htai ya rit. Ya ten Miwa gumsan mungdan kaw du nga ai shd. Paul Sumlang Zai Myu Awng a ga san hpe htai ya na nngai. (Sacrament, procedure)

Htai: Kahtawlik Nawku hpung masha a matu, gara hku masa kaw mi nga nga, Hkungran Sakramentu n hkam la ai sha dinghku de ai gaw mara rai nga ai. Kahtawlik Nawku Hpung makam masham hpe hkap la ai wa gaw dai nawku hpung a sharin shaga ai hte maren nga sa ra ai. Kahtawlik Nawku Hpung masha langai a matu gaw tsaw ra ngu ai gaw Karai Kasang kaw na rai nga ai. “God is Love” Karai Kasang gaw tsawra myit re ai. Dai majaw Karai Kasang hpang da ai anhte shinggyim masha ni a matu grai tsaw ra chye ai myit madung gaw Karai Kasang kaw na rai nga ai. Kahtawlik Hpung masha langai a matu grai tsaw ra chye ai wa gaw Karai Kasang hpe madung tsaw ra ra ai. Tinang tsaw ra ai ningrum ningtau, kanu kawa, kahpu kanau, manau manang ni hte Karai Kasang hpe grau tsaw ra chye ra ai. Karai Kasang hpe grau tsaw ra ai wa gaw ngam ai masha ni yawng hpe grau tsaw ra lu na rai nga ai.

Karai Kasang hpe tsaw ra ai wa gaw Karai Kasang hkang da tara hpe hkan sa ra ai. Karai Kasang hkang da tara hpe madung da n hkan sa ai sha, shinggyim masha ni e gaw da ai tara hpe madung da yang shut shai lam nga chye nga ai. Kahtawlik Nawku Hpung masha shagu gaw Karai Kasang a tara hpe madung da hkan shatup ra ai. Kathawlik Nawku Hpung gaw makam masham hpung shagu a gaw da tara ni, Mungdan shagu a gaw da tara ni, myusha shagu a htung hking lam ni, hte shinggyim ahkaw ahkang hte seng ai lam ni yawng hpe hkung ga ai, manu shadan ya ai. Raitim Kahtawlik Hpung masha langai mi hku sak hkrung nga pra na wa gaw Kahtawlik htung tara hpe hkrak tup hkan sa hkan

shatup ra ai. Dai majaw Kahtawlik nawku htung hte maren hkungran sakramentu hkam nan hkam la ra ai.

Hkungran Sakramentu hkam la na matu yak ai lam hpe, Gumhpraw mayak hte gaw lawt shaga ai hpung masha ni grai law ma ai. Gumhpraw mayak a majaw hkungran shakramentu n hkam la lu ai ngu ai ga gaw Kahtawlik nawku hpung masha a matu galoi n tsun ging ai ga rai nga ai. Hpa majaw nga yang Nawku hpung gaw hkungran sakramentu hkam ya ai a gumhpraw manu masat da ai lam nnga ai. Madung gaw hkungran hkam la na yan a myit she rai na re. shan wa hkik hkam ai hku hkungran mayu ai majaw kun? htung hking lam hta yak ai majaw kun? Mayu dama lam hta yak ai majaw kun? Nawku Hpung hta hkungran sakramentu hkam shabrai ngu ai gaw n masat da ai. Gade yak ai raitim, gara masa lam hta rai tim, Kahtawlik Nawku hpung masha a matu dinghku de rau nga na rai jang Kahtawlik Nawku Hpung htung hte maren Hkungran Sakramentu hkam nan hkam la ra ai. Dai hku n rai yang gaw mara nga ai re ngu htai ya dat lu nngai.

31. **San:** Shaning shagu shapraw ai Catholic, Calendar hta mu mada ai. [A-shaning, B-shaning, C-shaning] nga nna shakap da ai hpe mu lu ai lachyum hpe nchye nngai. Nang gaw jau ni hte nga ga ai gaw chye na re nga nna san wa ai kanu kan ni nga nga ai. Ngai mung shanhte hpe n chye tsun dan ai majaw ndai lam hpe htai ya rit? Waimaw jau ginwang maga yang hpyen yen ha ngai lai wa nna, ya ten Waimaw maina RC camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle Marip La Nu a ga san hpe htai ya na nngai.

Htai: Rai nga ai anhte Kahtawlik Nawku Hpung a Nawku daw jau shaning hpe Year A, Year B, Year C ngu shamyng ga ai. Madung yaw shada na masat da ai gaw nawku daw jau ladaw ni a shani shagu hti ang ai chyum laika hpe masat da loi na matu, Madu Yesu a lam ka da ai Karai Kasang a ja chyum Mungga laika ka sara ni ka da ai lam ni yawng hpe hti sumru la lu na matu rai nga ai. Shaning shagu nawku daw jau ladaw hpe Du Sa Ladaw laban 1 kaw na hpang ai rai nna Hkristu Hkawhkam Poi laban hta htum ai rai nga ai. Year A shaning ngut ai hpang shaning gaw Year B shaning, bai de a hpang shaning gaw Year C ngu masat ai rai nna, Year C shaning htum jang Year A shaning kaw na bai hpang ai rai nga ai. Ndai Year A, B, C gaw laban shani hte seng ai rai nga ai.

Laban bat langai (1) ya kaw na Kru (6) lapran hti ang ai chyum mungga ni hte akyu hpyi ga ni hpe gaw Cycle (I) hte Cycle (II) ngu bai masat da ma ai. Ndai gaw Roman Catholic Lectionary ngu ai Misa Hkungga nawng jau ai shaloi lang ai akyu hpyi ga ni hte chyum daw ni, bai san pra ai ni a poi nhtoi ni hte seng ai masat da ai nawku dawjau hkrang masat ai rai nga ai.

Eastern Lectionaries ngu ai Eastern Churches (Eastern Orthodox, Oriental Orthodox, Eastern Catholic, the Assyrian Church of the East, Ancient Church of the East) ni jai lang ai nawku dawjau masat laika buk ni mung law law nga nga ai.

Ndai zawn nga nga ai gaw buga ginra hta hkan nna shagrin masat dat ai lam rai nga ai. The annual cycle of the Gospels is composed of four series:

*The Gospel of **St. John*** (read from Pascha until [Pentecost](#) Sunday)

The Gospel of St. Matthew (divided over seventeen weeks beginning with the Monday of the Holy Spirit (the day after Pentecost). From the twelfth week, it is read on Saturdays and Sundays while the Gospel of St. Mark is read on the remaining weekdays)

The Gospel of St. Luke (divided over nineteen weeks beginning on the Monday after the Sunday after the [Elevation of the Holy Cross](#). From the thirteenth week, it is only read on Saturdays and Sundays, while St. Mark's Gospel is read on the remaining weekdays)

The Gospel of St. Mark (read during the Lenten period on Saturdays and Sundays — with the exception of the [Sunday of Orthodoxy](#).)

Similarly to the Gospel Cycle, Epistle readings follow this plan although some exceptions vary:

Book of Acts of Apostles - read from Pascha until Pentecost Sunday

Letter to the Romans, 1 Corinthians and 2 Corinthians

From Pentecost to Elevation of the Holy Cross

Galatians, Ephesians, Philippians, Colossians, 1 Thessalonians, 2 Thessalonians, 1 Timothy, 2 Timothy, Hebrews

From Elevation of the Holy Cross to the Circumcision of Christ, 1st of January

James, Hebrews, 1 Peter and 2 Peter

read from the Circumcision of Christ to the Clean Monday, first weekday of Great Lent.

Old Testament readings

Other services have scriptural readings also. There is a Gospel lesson at [Matins](#) on Sundays and feast days. These are found in the *Evangelion*. There are also readings from the [Old Testament](#), called "parables" (*paroemia*), which are read at [vespers](#) on feast days. These parables are found in the [Menaion](#), [Triodion](#) or [Pentecostarion](#). During Great Lent, parables are read every day at vespers and at the [Sixth Hour](#). These parables are found in the Triodion.

32. **San:** (1) akyu hpyi ai ten myi hpe di da ra ai kun ? kalang lang amu galaw ai ten hkrun lam hkawm ai ten hkan hte machyi masha hpe yu ai ten hkan myi hpaw na kyu hpyi ai. Ndai lam gaw mara lu na kun? (2) Nu Maria kaw Rosary kyu hpyi hkachyi ga hpe kaga hpu nau ni gaw hti na ahkang nga ai kun? (3) Yesu sharin ya ai kyuhpyi ga hpe hkalup hpung kaw bai bangjat na tsun da ai nga ai. Bai jat bang na kyu hpyi ga hpe tsun yang mara nga ai kun? Ya ten Miwa gumsan Henan kaw du nga ai Cecilia Dashi Mai Mai a ga san hpe htai ya na nngai. (gusture in prayer servic, saying rosary, Sacrament)

Htai: Akyu hpyi ai shaloi ahkyak madung gaw myi hpe gara hku tawn da ra ai ngu ai n rai nga ai.

Myi di ai ngu ai gaw Karai Kasang hpe myit jung ai hte grau mu lu na matu she rai nga ai. Anhte hpa galaw ai raitim, anhte galaw ai hta myit shang myit jung let galaw yang she grau nna awng dang lu ai. Anhte ni lama ma hpe sumru ai shaloi myi hpaw da nna sumru ai rai yang mung mu lu ga ai. Raitim, Myi ngu ai gaw yawng yawng hpe mu lu ai re majaw myi hte mu lu ai de anhte a sumru ai lam ni mung hkang mat chye nga ai.

Dai shaloi anhte madung da sumru ai lam ni mat mat chye nga ai; wam dam mat chye nga ai. Dai majaw akyu hpyi ai shaloi myi di da nna hpyi ai gaw Karai kasang hpe grau dan

dawng ai hku mu lu ai hte na na mu lu ai zawn rai nga ai majaw mahkrum madup nga ai ni e woi galaw ai kaja lam langai mi gaw rai nga ai.

Anhte ni magam bungli galaw let mung akyu hpyi mai nga ai.

Myi di na akyu hpyi ai, myi n di ai sha akyu hpyi ai gaw anhte a matu ahkyak dik ai lam n rai nga ai.

Ahkyak dik langai gaw akyu hpyi ai shaloi anhte a kam sham myit rai nga ai.

Mt 6:5-8, “Nanhte akyu hpyi myit yang, sawt ai masha ni zawn hkum rai myit! Shanhte gaw masha shagu shanhte hpe mu lu mu ga, tara jawng ni hta, mare lam mashe ni hta tsap nga nna akyu hpyi nga na tsaw nga ma ai. Nanhte hpe ngai teng teng tsun made ai gaw, shanhte tinang a shabrai lu la manu ai. Rai ti mung, nanhte mahtang akyu hpyi ai shaloi, nta kata gawk de shang nna, chyinghka hpe la da nhtawm, myi hte n mu lu ai nanhte a Kawa kaw hpyi mu; n dan n leng ai hku galaw ai amu hpe mu lu ai nanhte a Kawa gaw, nanhte hpe bai htang jaw na marin dai.”

“Nanhte akyu hpyi ai shaloi maigan masha ni zawn lachyum n pru ai ga ni tsun kahtap htap hkum rai myit, dai maigan masha ni gaw shanhte galu galang akyu hpyi ai majaw, shanhte a hpara ni madat ya na zawn nawn nga ma ai. Nanhte chyawm gaw shanhte hte hkum bung nga myit, nanhte a Kawa gaw nanhte garai n hpyi kaw nna pyi, nanhte hta hpa ra nga ai hpe chye ya nga chyalu rai nga ai. Dai rai nna nanhte ning ngu hpyi mu: “Sumsing lamu na anhte a Wa e, ...”

Anhte a kanu Nu Maria gaw Mungkan masha yawng a kanu mung rai nga ai. Shi kaw kadai mung akyu hpyi mai nga ai. Anhte nawku hpung a akyu hpyi ga ni gaw kadai mung tsun mai ai akyu hpyi ga ni rai nga ai. Jahka da ai lam kadai hpe mung n nga ai. Nu Maria kaw Rosary hti akyu hpyi ai lam hte nna mung dai zawn sha yawng tsun mai ai rai nga ai. Madu a akyu hpyi ga gaw akyu hpyi ga ni yawng hta hkum tsup dik ai akyu hpyi ga re ngu anhte Hkristan Hpung masha ni yawng hkap la ga ai re. Hpa majaw nga yang Madu Yesu shi hkum nan sharin ya ai akyu hpyi ga nan rai nga ai majaw rai nga ai. Anhte kaja dik ngu ai hpe myit la yin la nna hkan galaw na mai nga ai. Dai hpe Karai Kasang shaman ya ai re.

33. **San:** Missa galaw hpang wa yang wajau gaw hpung masha ni hpang de yawng n na baw gum ngut ai hpang missa tawng kaang yang hpe aput ai hpe mu lu ai. dai gaw hpa lachyum rai kun chye mayu ai majaw wajau chyeju hpe htai ya rit. Manmaw Saradaw ginwang, Mamlimpa jau aseng, Maihkawng mare san Petru lawk 5 kaw shanu nga ai Jacinta Lahtaw Ja Awng a ga san hpe htai ya na nngai. (Sign of liturgical service)

Htai: Misa Hkungga nawng jau shagu Madu Yesu a hpang jahtum daw sha poi hte Calvary bum ntsa Hkristu hkum nan naung jau ai hkungga hpe myit dum ga ai.

Misa Hkungga nawng jau shagu npuawt rudi shingnang kumla mali (4) lawm nga ai hpe dum chye na ma ai: (1) Misa Hkungga nawng jau ai Hking Jawng (priest- Jau Daju), (2) Karai a Sagu hkungga (victim-Yesu), (3) Nawku Tawn/ tawn hkungri (altar), hte (4) hkungga (sacrifice).

The Mass is a unifying event of the Last Supper and Christ's sacrifice on Calvary. The Mass contains the four essential elements of a true sacrifice: priest, victim, altar, and sacrifice.

Misa Hkungga nawng jau ai hta hkrang madun kumla law law nga ai. Dai hkrang madun kumla shagu hta lachyum rawng nga ai.

Jau ni Misa nawng na matu Nawku Tawn shawng de du ai shaloi, Chyoi Pra Hkum nga ai Nawku tawn de man yawng nna hpu di hkungga jaw ai gaw Muk a nsam hta rawng nga ai Karai Kasang (Yesu Hkristu) hpe nawku hkungga ai lachyum rai nga ai. Dai kumla hpe shawng galaw ai gaw Karai kasang gaw yawng a Madu re ai, yawng hta grau kaba ai Karai Kasang re ai majaw rai nga ai. Chyoi Pra Hkum n nga ai nawku jawng ni hta gaw baw gum na hkungga jaw ga ai. Lachyum gaw asan sha rai nga ai. Muk a n sam hta Yesu Madu kaja wa nga nga ai hpe grau shadan shalen ai rai nga ai.

De a h pang anhte ni Misa tawn hte hpung shawa masha ni maga de gayin wa nna Misa tawn hpe apup ai. De a lachyum gaw San Pra masha ni hpe shachyan shakram ai rai nga ai.

Nawku Hpung a makam masham sharin shaga ai hte maren misa hkungga nawng jau shagu Sumsing lamu na San Pra ni hte rau Karai Kasang hpe nawku daw jau ai ngu hkam la re. Dai re majaw Misa tawn hpe apup ai lachyum gaw san pra ai ni hpe shakram shachyan hkung ga jaw ai rai nga ai.

De a h pang hpung shawa masha ni hpe baw gum let shakram shachyan (greeting) ai rai nga ai.

34. **San:** wajau e ah hte RC ni hpung n bung ai lani ko num wa ai Shy sharawt akyu hpyi poi hta RC kona sara ni hpa rai akyu n mai sa hpyi ya ai ta? N mok jau gin wang n mok chye nan (mare n nan ka.Ang) sshanu nga ai monica maran Ah Dim a ga san hpe htai ya na nngai. (liturgy service about marriage)

Htai: Anhte Kahtawlik Nawku Hpung hta nawku dawjau hkrang hkan masa ngu ai nga ai. Dai hpe Liturgical rules/ norms ngu tsun ai. Liturgical law ngu ai mung nga ai. Madung gaw Canon law rai nga ai. Nawku hpung kata Sakramentu hte seng ai Canon law (Upadi) mung nga ai. Ndai tara ni hpe chyum laika (Biblical Law), kasa ni kaw nna sharing shaga hkrat wa ai sharin shaga lam ni (Traditional law), nawku hpung a sharin shaga ai lam ni (Megisterum) ngu ai nga ai. Kahtawlik nawku hpung gaw ndai hpan masum hpe madu madung da, mahta nna sha sharin shaga let hkan shatup sa wa ai re.

Kahtawlik Nawku hpung hta Num Hkungran ai masa lam myu masum nga ai. (1) Kahtawlik Nawku hpung shada hkung ran ai, (2) Kahtawlik Nawku Hpung masha hte hpu nau Hkristan Nawku Hpung masha langai ngai hte hkung ran ai (Mixed Marraige), (3) Kahtawlik Nawku Hpung masha hte makam n bung ai masha langai ngai hte hkung ran ai (Disparity of Cult) ngu ai lam masum nga ai.

Shawng de tsun dan sai Mixed Marraige hte Disperity of cult ngu ai kahtawlik hpung masha langai mi kaga hpung masha, shing n rai, makam n bung ai masha langai ngai hte hkung ran ai hta Kahtawlik nawku hpung masha hku nna tinang a makam hpe ding yang

naw hkan sa na, bai, shi hte hkung ran na wa mung shi a makam hta matut hkawm sa na rai yang gaw, ahkaw ahkang lu ai jau hku nna hkungran mai ai masa hkrun lam hte hkrak hkung ran ya mai ai. Disperity of cult masa lam rai yang gaw Ginwang up Saradaw a hkaw ahkang lu jang she hkung ran ya mai ai.

Kahtawlik nawku Hpung masha langai a matu gaw Kahtawlik Nawku Hpung makam masham a tara shang hkungran Sakramentu hkam la na matu gaw ahkyak nga ai.

Nau na wa san da ai RC Kahtawlik Nawku hpung masha hpung n bung ai masha hte hkung ran ai shayi sharawt nawku daw jau akyu hpyi hpawng hpe sa woi awn ai rai yang shi kam lai mat ai makam hpung sara ni hpe n hkung ga ai mung tai nga ai.

Kaga hpung de shang mat sai masha langai mi gaw shi kam sham ai hpung woi ni nga sai rai nga ai. Dai majaw akyu hpyi shaga yang mung shi kam sham ai nawku hpung a akyu hpyi ya ai gaw shi a matu tara shang dik ai ngu mai tsun nga ai.

Hpa majaw nga yang Kahtawlik nawku hpung gaw makam hpung yawng hpe hkung ga ai manu shadan ya ai majaw rai nga ai.

Akyu Hpyi woi ai hpa awn hku n re ai sha, shinggyim hku hkau lai len hku sa shagrau lawm ai gaw manu dik rai nga ai.

Makam gale mat ai masha langai hpe akyu sa hpyi ya ai gaw tinang a makam masham kaw na gale mat ai hpe n gun sa jaw ai mung tai nga ai.

Makam n bung ai ni hte rau jawm akyu hpyi ai aten ni law law nga ai rai tim, dai zawn re ai aten hta gaw gara maga hku sumru tim, n htuk dik ai lam rai nga ai.

35. **San:** Miwa mung ting hta manang hpung ni hpe anhte hpung ni Kadai shawng Sasana shawng shang ai rai kun? Bai na ya Miwa mung htin chun ko gaw anhte hpung ni a nawku jawng nnga ai, hpa majaw, nawku jawng nnga ai lam ni hpe myit kalu kalang hte htai ya rit ngu gasan san dat lu nngai. Manmaw Sara daw Ginwang Namlimpa Jou aseng Munghkawng Mare Lawk Masat { 5 } Ya Miwa Mung htin chun kaw nga ai ,Cecilia Lahpai Kumbou Bawk ja . (Mission in China)

Htai: Miwa mung de **Kahtawlik Sasana** shang hpanng ai gaw tsa ban shi masum (13) aten hta re ai lam chye lu ai. Italy na Franciscan Jau langai mi rai nga ai, Montecorvino na Yawhan (John) gaw Beijing (Khanbalik) de 1294 hta; bai, 1312 shaning hta Franciscan Saradaw masum (3) mung dai Jau Yawhan hpe garum na matu Roma kaw nna sa du ma ai rai nna, Jau Yawh si ai 1328 shaning du hkra shi hte rau nga nga ma ai lam labau hta rawng nga ai.

Missionary priests of the Latin Catholic Church in Europe are first recorded to have entered China in the 13th century. The Italian Franciscan priest John of Montecorvino arrived in Beijing (Khanbalik) in 1294. ... In 1312 three more Franciscan bishops arrived from Rome to aid John until his death in 1328.

1949 shaning kaw nna Communist Party mung masa lam a majaw Kahtawlik, Orthodox hte Protestan Sasana Hpung ni yawng Miwa mung kaw nna gawt shale kau hkrum lai wa ai.

Kahtawlik Sasana bai n htang mat wa ra ai rai tim, Miwa mung masha ni hta na buga Saradaw, jau, mama, tarahkaw sara ni law law nga nga sai rai nga ai. Dai majaw 1957 shaning hta, Misa Asuya kaw nna Chinese Patriotic Catholic Association hpe masat ya nna, Roma na Sarabyin hte matut mahkai ai lam hpe gaw pat shing dang da ya ma ai. 2018 shaning kaw nna she Wa Sarabyin hte tara shang matut mahkai galaw mai ai lam hpaw ya nna, Wa Sarabyin a matsun n pu e hkawm sa mai ai lam hpe mung hpaw ya ai rai nga ai.

Internet kaw sawk sagawn lu ai hte hpe tsun dan ai rai nngai.

Orthodox sasana gaw Russian hte Miwa shada hting ram ai lam bai lu wa ai 1713 shaning hta archimandrite jau ni Beijing de sa ai sut hpaga hpung ni hta lawm wa ai lam chye lu ai. Sasana mying hte shawng nnan shang hpang ai gaw 1715 shaning hta Beijing kaw shang hpang ai rai nga ai.

Protestant Sasana gaw 1809 shaning hpang de re lam ka da ma ai.

36. **San:** Wa sara daw gaw Jau Kaba Hpe 3 ning hta langai lata da ai 3 ning hpang jau kaba langai bai lata ai Jau Kaba ngu ai ni gaw Wa Saradaw Hkring mat ai ,shing n rai madu woi la hkrum mat ai nga jang lang ta Wa saradaw dang da hkrum sana kun shing n rai jau ni jawm hpawng n na bai lata ra na kun Wa Sarabyin mahtang lata ya na kun chye mayu ai majaw chyeju hte htai ya na matu hpyi shawn dat n ngai Manmaw sara daw gin wang Namlimpa jau aseng maihkawng mare san petru lawk 5 kaw shanu nga ai Jacinta Lahtaw Ja Awng a ga san hpe htai ya na nngai. **(about priest as councilars)**

Htai: Saradaw tang lu ai gaw Wa Sarabyin sha rai nga ai. Rai ti mung, Wa Sarabyin hku nna Saradaw tang lu na matu, Saradaw tai na Jau ni hpe lata tang shawn ai gaw Local Ordinary Bishop ngu ai dai Saradaw Ginwang Up Saradaw gaw ahkrak dik rai nga ai.

Dai Saradaw woi awn ai hta dai Saradaw Ginwang na Jau ni gaw Saradaw tai gin ai Jau hpe tang shawn da mai ai. Jau ni tang shawn ai Jau ni hpe Saradaw sam maram nna Sarabyin rung de laika mara da ra ai. Kaja wa lata sana rai yang ni nawn ai Saradaw ginwang na Saradaw ni mung sam maram bawng ban lawm ai rai nga ai.

Dai zawn re ai masa lam ni yawng ngut jang Wa Sarabyin kaw nna Saradaw tai na wa hpe hpang jahtum lata san shagrin ya ai hte Saradaw aya tang ai rai nga ai.

Nawku Hpung a tara upadi laika rai nga ai “the Code of Canon Law” laika buk na Can. 375 – 430 gaw Saradaw ni hte seng ai lam ni rai nga ai.

Saradaw ni gaw Kasa ni hte Nawku Hpung Hpa-awn ni a hkinghtawng hpe hkap la, dagraw la ai ni rai nga ai. Hkingjawng magam hte Up Hkang magam ni hpe gun hpai ai ni rai nga ai.

Ginwang Up Saradaw ni gaw asak 75 ning hpring yang, Saradaw ginwang up magam lit kaw nna hkring sa mai nga ai. Lama na Saradaw hta machyi makaw hkrum nna, shing n rai kaga lam lam ma a majaw, n gun yawm wa ai, shing n rai, shi a magam hpe n lu galaw wa ai rai yang, shi a lit magam kaw nna hkring sa laika bang na lit nga ai. De a hpang e she, Sarabyin kaw nna hkap la ya jang she hkring sa ahkang lu ai rai nga ai.

Hkring sa Saradaw ni hpe *emeritus Bishop* ngu nna shaga ga ai.

A diocesan bishop who has completed his 75th year is requested by canon law to tender his resignation from office to the supreme pontiff. Moreover, if a bishop becomes less able or unable to fulfill his office because of ill health or other grave cause, he is requested to offer his resignation from office. Canon law requests voluntary resignation. The resignation, then, must be accepted by the supreme pontiff.

Saradaw Ginwang Up gaw masum (3) ning rai yang kalang (1), Saradaw tai shatai na Jau ni hpe Roma na Sarabyin rung de tang madun da ra ai rai nga ai. Dai zawn tang madun ai lam hpe sim lam nga ai hku tang madun ra ai. Tsun mayu ai gaw tang madun ai dai Saradaw gaw kaga kadai hpe mung n mai tsun dan ai (secret).

Saradaw dang hkrum na wa gaw n law htum asak 35 ning rai ra ai rai nna, Jau prat n law htum 5 ning lahta de rai ra ai.

Mying jaw hkrum ai Jau ni gaw mying kaja nga ai ni rai ra ai. Tsun mayu ai gaw Saradaw dang hkrum na wa gaw makam masham ngang kang ai, kaja ai kyang lailen nga ai, akyu hpyi nawku daw jau lam hta shakut ai, sharawng awng ai, wa rai ra ai.

Shi gaw Nawku Hpung hte seng ai hpaji lam ni hta Doctor jan mau, shing n rai, chyum hpaji hte Karai hpaji lam, shing nrai, Conan Law hta licentiate lakmat lu da ai wa rai nna dai lam ni hta hkarak shan shatup ai wa rai ra ai.

A candidate for bishop must be at least 35 years of age and ordained to the priesthood for at least five years. He must enjoy a good reputation; that is, the candidate must be outstanding in faith, good morals, piety, zeal for souls, prudence, wisdom and virtue. Lastly, he must possess a doctorate or licentiate in scripture, theology or [canon law](#) ... or be expert in these same disciplines.

Saradaw dang hkrum na Jau gaw Sarabyin rung kaw nna ndau ya ai h pang shata masum laman Saradaw shatai hkrum ra ai.

A priest named a bishop is obligated to receive episcopal ordination within three months of the apostolic letter of appointment.

Ginwang Up Saradaw shagu gaw shi a hpe ap da ai dai Saradaw Ginwang hte seng ai lam ni hpe manga (5) ning hta kalang Sarabyin rung de tang madun ai lam galaw ra ai. Dai tang madun laika hpe manga ni rai yang kalang *ad linina* ngu tsun ai Sarabyin hte sa hkrum ai aten du maw na shata kyu (6) jau nna sa da ra ai. Shaning shagu shaning shajup tang madun ai lam hpe mung galaw ra ai.

Every five years each diocesan bishop is bound to make a report to the supreme pontiff on the state of the diocese entrusted to his care. This quinquennial report is to be sent six months before the time set for the ad limina visit. The bishop also forwards an annual statistical report to the Offices of the Secretariat of State.

Sarabyin rung de sa du ai shaloi, Saradaw gaw San Peter hte Pawlu hpe lup da ai kaw sa nna hkung ga jaw ai lam hpe mung galaw ra ma ai. Lachyum gaw Saradaw ni gaw shanhte a prat hpe Madu Yesu e dang da ai Nawku Hpung a Kawa ap nawng da ai hpe myit dum ai lam rai nga ai.

During the year the diocesan bishop is obligated to submit the quinquennial report to the supreme pontiff, the bishop is to go to Rome personally to venerate the tombs of Peter and Paul and to present himself to the Holy Father.

37. **San:** Tsawra hkungga ai Wajau hteNu mama hte sara/ma ni e ndai lusha gam ai ladaw hta e hpa majaw Madu Yesu a hkum hkrang sumla hpe magap da ai re ai kun? Hpa majaw 5ya shana de sha udang kawan ai lam hpe galaw ai re kun? Nalimpa jau ginwang nalimpa mare kaw nga n na ya aten hta Manmaw AD-2000Camp kaw shanu nga ai Julia Hpau Woi Htoi Bawk a ga san hpe htai ya na nngai. (Liturgy sign of lenten)

Htai: N dai lam hpe chye na na matu Yawhan 8:46 – 59 hpe hti na matu n gun jaw mayu nngai. Yesu Madu Abraham garai n shangai ai kaw nna ngai nga nga ni ai ngu nna Yuda masha ni hte tsun ai. Dai ga na la ai Yuda masha ni shi hpe kabai na nga, lungdin ni hta la ma ai shaloi, Yesu gaw makoi let Nawku Htingnu na pru mat wa ai, ngu rawng nga ai.

Lusha gam ladaw hta chyoi pra sumla ni hpe magap ai gaw shara ni hta hkan aten n bung ai lam nga ai. Shara nkau ni hta gaw Lusha gam ladaw manga (5) ngu na laban shawng shana (kyu ya shana) na Misa galaw maw ai aten kaw nna magap ma ai rai nna, Shara nkau ni hta gaw Chyoi Pra Mali Ya shana Madu Yesu a hpang jahtum daw shapoi Misa hkungga nawng jau ngut ai hpang magap ma ai lam Regina Apostolorum Pontifical University kaw na Professor rai nga ai Wa Jau Edward McNamara htai da ai san htai hta ka da ai hpe mu lu ai.

Shara nkau ni hta nga yang chyoi pra sumla yawng hpe gan htawt sit da ai ma ai. Dai zawn galaw ai shani gaw chyoi pra ai mali ya shani na nawku daw jau lamang ngut ai hpang rai nga ai.

Shaba pu nsam sumpan ni hte sha magap lachyum gaw yawng hkyen ai kumla hpe shadan shadawng ai rai nga ai.

Chyoi Pra ai Manga ya na nawku daw jau lamang ngut ai hpang Chyoi Pra ai Kru ya shana na Paska Misa (Easter Vigil) hpe shajing hpang ai aten kaw nna dai sumpan ni hpe bai gun la kau nna Misa tawn hte rau nawku jawng hpe mawn sumli hpang ma ai.

Ndai chyoi pra ai sumla ni hpe sumpan hte magap ai aten masat ai hpe buga ginra bung ai Saradaw zuphpawng kaba a masat ai hte maren hkan sa na lit nga ai lam mung matsun da ai.

Monsignor Elliott gaw ndai zawn wudang hte chyoi pra sum la ni hpe sumpan hte magap ai gaw Hkristu Madu a Hkyela magam hpe myit maju jung ai hte sumru la lu ai hte kam sham lam hpe grau shangang shakang ya lu ai ngu tsun da ai. (1) Wudang hte chyoi pra sumla ni hpe sumpan hte magap ai kumla gaw anhte ni grai nan ahkyak ai aten de du shang wa saga ai ngu ai hpe shadum ya ai. (2) Ndai zawn magap ai gaw Misa hkungga nawng jau ai aten tsun ai akyu hpyi ga ni hpe grau myit jung ai hte sumru shangun ai. Madu Yesu a nni nkri hkam ai hkrun lam hpe Chyum mungga ni hku nna na la lu hte shingran pra pra mu shangun ai. (3) Madu Yesu hkrung rawt ai Paska lapan de grai ni htept wa sai hpe shadum shangang shakang ya ai. (4) Shut hpyit mara a matu teng man ai

myit malai lu gayin wa ai anhte ni mara hta na koi yan ai hpe myit dum shangun ai. (5)
Madu Yesu Katsan ga de yu sa wa nna ngarai kaji kaw na wenyi ni hpe woi la ai hpe myit
dum shangun ai.

Madu Yesu nni nkri hkam si hkam ai nhtoi masat re ai majaw htuk manu dik, lachyum
nga dik re ai majaw wudang kawan nhtoi hpe bat manga ya shani sha-ang masat da ai rai
nga ai. Tinang galaw mayu ai rai yang gaw gara nhtoi hta rai tim wudang kawan mai nga
ai.

38. **San:** Jau tai na num la na nga mat ai jau ni si mat wa ai sani gara hku makoi mayang ma
ai kun?.chye mayu ai. Lashu Sara Daw Gin Wang Mung Ji Jau Ahseng ko na ya Mai Ja
Yang ko du nga ai Rosa Maran Htang Ra a ga san hpe htai ya na nngai. (funeral)

Htai: Jau htak mat ai ai wa num la na nga mat ai mi rai rai, num n la ai mi rai rai, shi si
mat wa ai shani hpung masha langai mi hku sha makoi mayam ai rai nga ai. Jau htak mat
ai hte hpung mung htak mat ai rai yang gaw, shi kam sham ai hpung a makam hku lup
makoi mayam na rai ma ai ngu kadun ai hku mahtai jaw dat n ngai.

39. **San:** Zau bung jau a Seng manwing San Petrik naw ku jawng pungling dinghkru mare na
ya ten myiwa mung Fujen kaw nga nga ai **Teresa Maji Hkawn Nan** a ga san “**Wa jau e
Ma Ma ni lang ai gawngsawng A hpraw hte A chyang lachyum a tsawm n chye ai
majaw San mayu ai .Wa jau e Ma Ma ni langai ngai gaw gawngsawng A chyang gup
Ma Ma ni langai ngai gaw gawngsawng A hpraw gup ai lachyum A tsawm n chye ai
majaw chyeju hte naw htai ya rit?**” (meaning of nun’s veil)

Htai: Ma Ma ni a baw hta magap ai gawngsawng hpe english ga hku “veil” ngu
shamyng ma ai. Dai “veil” hpe english dictionary hta “a piece of fine material worn by
women to protect or conceal the face. Lachyum gaw num sha ni a myi man hpe makawp
maga na matu hte magap ai sumpan, shing nrai hpajat ngu ai rai nga ai. Bai English hku
“a piece of fabric forming part of a nun's headdress, resting on the head and shoulders”
ngu mung ka da ai. Lachyum gaw ma ma ni a baw hte lahpa hpe hpe magap shatsawm
sumpan ngu ai lachyum rai nga ai. Bai a thing that conceals, disguises, or obscures
something. Yuda masha ni a htung lai hta gaw english hku “the piece of precious cloth
separating the sanctuary from the body of the Temple or the Tabernacle” ngu tsun da ai.
Lachyum gaw Nawku tawn hte tawng hkungri kaw nna garan da ai sumpan ngu ai
lachyum rai nga ai. Veil ngu ai gawngsawng hpe num sha ni a baw hta dagraw da ai
lachyum gaw shagrit shanem ai, madat mara ai ngu ai lachyum hpe shadan shalen ai rai
nga ai. (**naw jat ka ra ai**)

40. **San:** (1) Madu yesu a hkrang bung sumla, [Hkrang mu nsen na sumla hkrung =video]
hpe wa sara byin kade a prat hte A.D kade ning hta kayet da ai kun? kade ning na hkra
kayet ai kun? (2) Mdu yesu tai ai wa gaw kaning nga mying ai wa kun? Yesu galo ai
wa gaw sumla kayet ngut ai hte si mat wa ai nga ai gaw teng re kun?, Waimaw jau
ginwang Maga Yang hpyen yen hta nga lai wa nna, ya ten maimaw maina RC hpyen yen

camp hta shanu nga ai Yawhan Shawle marip La Nu a ga san hpe htai ya na nngai.
(history about film of Jesus)

Htai: Madu Yesu a lam Video hkrang mu sumla hkrung hpe shawng nnan kayat wa gaw Robert Henderson-Bland (10 March 1876 – 20 August 1941) rai nga ai. Shi gaw english sumla hkrung shadang hte ga shagawp sara re lam chye lu ai. Sumla hkrung mying gaw “From the Manger to the Cross” ngu ai rai nna 1912 shaning Director Sidney Olcott ngu ai wa kayat da ai re lam chye lu ai.

Yesu a lam vedio kayat ai hta mying dan hkrung dik sumla hkrung shadang gaw Robert Powell re ai lam chye lu ai. Shi gaw Britain na comedian re lam lam chye lu ai. Kayat ai aten gaw 1977 hta re ai lam chye lu ai.

Shi hte san htai galaw ai hta “Ngai Yesu n rai nngai, ngai hpe hkum nawku mu! Ngai gaw sumla hkrung hta hkrang shala ai wa langai sha rai nngai” ngu tsun da ai.

Shi gaw London kaw shi a madu jan Babs hte rau nga nga ai re lam website kaw ka da ai. Kasha lahkawng lu ai ra nna, kashu langai lu sai lam 2018 June 17 shani na she hte seng ai matsing hta rawng ai hpe garan kachyan dat lu nngai.

This is a **list of actors who have played [Jesus](#)**.

List of actors who have played Jesus				
Actor(s)	Movie	Year	Director(s)	Notes
Robert Henderson-Bland	From the Manger to the Cross	1912	Sidney Olcott	[1]
George Fisher	Civilization	1916	Thomas H. Ince	[2]
Howard Gaye	Intolerance	1916	D. W. Griffith	[3]
Claude Payton	Ben-Hur	1925	Fred Niblo	[4]
H.B. Warner	The King of Kings	1927	Cecil B. DeMille	[5]
Robert Le Vigan	Golgotha	1935	Julien Duvivier	[6]
Donald C. Klune	The Robe	1953	Henry Koster	[7]
Claude Heuter	Ben-Hur	1959	William Wyler	[8]
Jeffrey Hunter	King of Kings	1961	Nicholas Ray	[9]

List of actors who have played Jesus

Actor(s)	Movie	Year	Director(s)	Notes
Roy Mangano	Barabbas	1961	Richard Fleischer	
Enrique Irazoqui	The Gospel According to St. Matthew	1964	Pier Paolo Pasolini	[10]
Max von Sydow	The Greatest Story Ever Told	1965	George Stevens	[11]
Donald Sutherland	Johnny Got His Gun	1971	Dalton Trumbo	[12]
Kamal Haasan	Annai Velankanni	1971	K. Thangappan	[13]
Victor Garber	Godspell	1973	David Greene	[14]
Ted Neeley	Jesus Christ Superstar	1973	Norman Jewison	[15]
Murali Das	Jesus	1973	P. A. Thomas	[16]
Murali	Thomasleeha	1975	P. A. Thomas	[17]
Robert Powell	Jesus of Nazareth	1977	Franco Zeffirelli	[18]
Liam Neeson	Pilgrim's Progress	1978	Ken Anderson	[19]
Vijayachander	Karunamayudu (Dayamayudu)	1978	A. Bhimsingh	[20]
Kenneth Colley	Monty Python's Life of Brian	1979	Terry Jones	[21]
Brian Deacon	Jesus	1979	Peter Sykes	
Chris Sarandon	The Day Christ Died	1980	James Cellan Jones	[22]
Vijayachander	Rajadhi Raju	1980	Bapu	[23]
John Hurt	History of the World, Part I	1981	Mel Brooks	
Michael Wilding Jr.	A.D.	1985	Stuart Cooper	
Jürgen Prochnow	The Seventh Sign	1988	Carl Schultz	

List of actors who have played Jesus

Actor(s)	Movie	Year	Director(s)	Notes
Willem Dafoe	The Last Temptation of Christ	1988	Martin Scorsese	
Vincent Laresca	Bad Lieutenant	1992	Abel Ferrara	
Bruce Marchiano	The Visual Bible: Matthew	1993	Regardt van den Bergh	[24]
Mat Ranillo III	Kristo	1996	Ben Yalung	[25]
Vijayachander	Dayasaagar	1996	Vijayachander	
Jeremy Sisto	Jesus	1999	Roger Young	
Christian Bale	Mary, Mother of Jesus	1999	Kevin Connor	
Will Ferrell	Superstar	1999	Bruce McCulloch	
Glenn Carter	Jesus Christ Superstar	2000	Gale Edwards Nick Morris	
David J. Francis	Dracula 2000	2000	Patrick Lussier	[26]
Jan Michelini	The Apocalypse	2002	Raffaele Mertes	
Henry Ian Cusick	The Gospel of John	2003	Philip Saville	
Siva Krishna	<i>Yesu Mahimalu</i>	2003	Natti Kumar	[27]
Jim Caviezel	The Passion of the Christ	2004	Mel Gibson	
Jonathan Scarfe	Judas	2004	Charles Robert Carner	
Krishna	Shanti Sandesham	2004	P. Chandrasekhar Reddy	[28]
D'Arcy Browning	<i>Cross and Bones</i>	2005	Paul Carrière	[29]
Robert Torti	Reefer Madness	2005	Andy Fickman	

List of actors who have played Jesus

Actor(s)	Movie	Year	Director(s)	Notes
Matthew Modine	Mary	2005	Abel Ferrara	
Suman	<i>Mulla Kireetam</i>	2005	N.S. Raja Reddy	[30]
Ahmad Soleimani Nia	The Messiah	2007	Nader Talebzadeh	
Joseph Mawle	The Passion	2008	Michael Offer	
Julian Casey	Ben Hur	2010	Steve Shill	
Shredy Jabarin	المخلص (The Savior , Arabic language film)	2014	Robert Savo	[31]
Diogo Morgado	Son of God	2014	Christopher Spencer	[32]
Selva Rasalingam	The Gospel of John	2014	David Batty	[33]
Selva Rasalingam	<i>The Gospel of Matthew</i>	2014	David Batty	[34]
Selva Rasalingam	<i>The Gospel of Mark</i>	2015	David Batty	[35]
Selva Rasalingam	<i>The Gospel of Luke</i>	2015	David Batty	[36]
Ewan McGregor	Last Days in the Desert	2015	Rodrigo Garcia	
Haaz Sleiman	Killing Jesus	2015	Christopher Menaul	
Juan Pablo Di Pace	A.D. The Bible Continues	2015	Ciaran Donnelly	
Joseph Mesiano	Joseph & Mary	2016	Roger Christian	
Rodrigo Santoro	Ben-Hur	2016	Timur Bekmambetov	[37]
Cliff Curtis	Risen	2016	Kevin Reynolds	
Adam Greaves-Neal	The Young Messiah	2016	Cyrus Nowrasteh	
Aviv Alush	The Shack	2017	Stuart Hazeldine	

List of actors who have played Jesus				
Actor(s)	Movie	Year	Director(s)	Notes
Jonathan Roumie	The Chosen	2017	Dallas Jenkins	[38]
Joaquin Phoenix	Mary Magdalene	2018	Garth Davis	
Adam Bond	Good Omens	2019	Douglas Mackinnon	
John Legend	Jesus Christ Superstar Live in Concert	2019	David Leveaux Alex Rudzinski	
Vivaan Shah	<i>Yeshu</i>	2020	Arvind Babbal	[39]

41. **San:** Wajau Stephen Mari La Jar galang mi htai da sai ndai hpe mung RVA Kachin Facebook Page kaw naw chyeju hte mai byin yang mara ya marit yaw hpyi lajin dat ai. Miwa mung shan dung kaw du nga ai Zai myu Awng a hpyi shawn ai ga san mahtai hpe ndau ya na nngai. (meaning of Catholic flat)

Htai:

42. **San:** Wajau e, an hte a sam mung de hka htaw lik naw ku hpung shang wa ai kara ateng kaw na kung chye ma yu ai majaw RVA de san dat lu n ngai chye ju hte naw htai ya rit. Muse jau aseng Deng (105) kaw nga na, ya ten Miwa mung Henan kaw nga ai Maria Ying Myaw a ga san hpe htai ya na nngai. (history of mission in shan state)

Htai:

43. **San:** Wa jau e, Nawku hpung a tara lam kru kaw ka da ai tara kanu kaw lawm ai No. 2 hte 3 (shaning shanang galang mi mara raw kau u, hte, Paska lada hta chyoi prahkum hpe hkam la u) ngu ka da ai. Rai yang lama na n dai tara ni hpe hkan ra ai chye tim mara raw ya na Wajau ni nnga ai shara, Bum ring bum ga hkan, shing n rai Nawku jawng hte grai tsan ai shara hkan nga ai hte Nawku jawng mung nnga mara raw ya na gyinwang up Wa jau ndu lu ai shara mare buga hte “ga shadawn myiwa mung, maigan mungdan hkan masha ni a shara hkan magam bungli galaw nna nga ai, hpu nau ni shinggan pru na matu (offday) Ahkang nlu ai majaw ,mayak mahkak amy myu hte n dai zawn laban Nawku mung n lu sa, missa mung n lu lawm, Mara raw Sakramintu hpe mung n lu galaw, Nawku jawng lu sa ai rai tim mung, Wajau Mara raw ya nga ai ten n lu shang lawm kau dat ai ,ndep kau ai ndai zawn re nbung ai mayak mahkang amy myu a majaw laning mi mung n ga hkra Mara raw ai lam n lu galaw, Paska ladaw hta Chyoi pra ai hkum hpe mung nlu hkam la, dum nga ninglen nmai byin taw ai, kaning mung n chye di rai myit kaji nga ai hpu nau ni a matu gaw gara masa de du wa nna, mara hpe mi na hta grau nna mara jat ai kun? Shing nrai mara grau nna lu wa ai baw kun? Nawku hpung a tara lam kru hpe n

gawn nsawn ai ngu ai lam de du wa ai kun? Chyeju hte Karai Kasang a Ja chyum munnga hte rau n gun jaw let chyeju hte Sang lang htai ya rit. Manmaw Saradaw ginwang, Zau bung jau aseng, San Columban sara ninghtawn, Kahtan Kawng mare na, ya ten Singapore mungdan kaw magam bungli galaw shakut nga ai Julia Labang Tawm Num a ga san hpe htai ya na nngai.

Htai:

44. **San:** (1) anhte myanmar mungdan kaw na san pra ai masha tang da ai tai wa ai kade nga sai kun? (2) san pra ai ni hta anhte Myanmar mungdan kata na tara hkaw sara langi mi lawm ai nga hpe gaw na yu ga ai raitim, dai san pra ai tara hkaw sara a labau hpe n chye nna san dat lu ai; chyeju hte htai ya rit. Laiza jau ginwang jeyang hpyen yen dabang kaw shanu nga ai, Sara Peter N-chyawng Naw Mai a ga san hpe htai ya na nngai. (Saint in Myanmar)

Htai: